

doc-id
220780

131

1861 8

B 177

17

627.42

31

rijkswaterstaat
directie zuid - holland
afd. bibliotheek
postbus 556
3000 AN rotterdam

Opgenomen in Bibliotheek
Onder Nr. B 147 0

RAPPORT.

VERVOLG

OP HET

R A P P O R T

DER

INSPECTEURS VAN DEN WATERSTAAT,

van den 27sten September 1864.

TE 'S GRAVENHAGE, BIJ
VAN WEELDEN EN MINGELEN
EN BIJ HUNNE CORRESPONDENTEN.

1864.

REPORT

REPORT

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

§ 1. Bij brief van 5 November 1861, n°. 301, hadden wij de eer aan Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken aan te bieden, het door ons, naar aanleiding der ministeriele beschikking van 27 Maart bevorens n°. 123, opgemaakte rapport over de sedert den watersnood van 1860 op 1861, in onze handen gestelde stukken, dat door den druk werd openbaar gemaakt.

Inleiding.

Sedert dat tijdstip werden nog meerdere onderwerpen, tot deze aangelegenheid behorende, aan onze behandeling opgedragen. Wij meenen dat het niet ondoeltreffend is, Uwe Excellentie, als een vervolg op ons eerste rapport, ook daarvan een algemeen verslag aan te bieden.

§ 2. Verscheidene inwoners van Heerewaarden verzochten, dat ten koste van den Staat, een vlugtheuvel zou worden gemaakt in de kom dier gemeente.

Vlugtheuvel te Heerewaarden.

Het blijkt uit de geschiedenis, dat het dorp Heerewaarden meermalen gedeeltelijk overstroomd werd, en dat de bewoners van het lager gedeelte van het dorp, eene toevlugt gezocht hebben naar het hogere gedeelte.

Wij meenden dat die toestand nog kon verergeren; het kwam ons voor, dat het maken van een vlugtheuvel in deze gemeente zeer doeltreffend kon zijn, en stelden daarom voor, dit verzoek in gunstige overweging te nemen.

Ten gevolge van dat rapport, werd de hoofd-ingenieur in Gelderland belast, omtrent den aanleg van een vlugtheuvel in de kom der gemeente Heerewaarden, een plaatselijk onderzoek in te stellen, en naar gelang der uitkomst op te geven, welke uitgave voor het maken van zulk een vlugtheuvel zou worden gevorderd.

Hieraan werd door dien hoofd-ingenieur voldaan, door de inzending van een plan, waarbij hij tevens in zijn daartoe gevoegd rapport deed opmerken, dat er van oudsher vlugtheuvels in die gemeente bestaan hebben, als: één bij de Voorn, hoog 7.60 el Tielsch peil, en één bij het oude fort St. Andries, hoog 7.45 el Tielsch peil, beiden op de bij dat rapport overgelegde kaart aangewezen, en voorts dat in de kom der gemeente tot vlugtplaatsen strekken, de *Hervormde kerk*, waarvan de vloer ligt 7.19 el Tielsch peil, en de *nieuw gebouwde pastorie*, waarvan de vloer 7.50 el Tielsch peil is aangelegd; welke beide laatstgenoemde gebouwen echter niet tot berging van vee zijn ingerigt.

Overigens wees de hoofd-ingenieur als eene geschikte plaats tot inrigting van eenen vlugtheuvel aan, eene onbebouwde ruimte in de kom van het dorp, kadastraal bekend sectie C, nos. 198 en 199, liggende ter gemiddelde hoogte van 7.60 el \pm A.P.

In 1855 en 1861 is het water in de kom van het dorp geweest 7.38 el Tielsch peil, of 8.58 el + A.P. In geen der woningen van het dorp is de grond toen droog gebleven; men heeft zich in de bestaande vlugtplaatsen zoo goed mogelijk moeten bergen.

Volgens opgave van den hoofd-ingenieur, moeten er, bij eene sterke werking van den overlaat, geborgen worden:

450 menschen en

130 stuks vee en paarden.

Het terrein door den hoofd-ingenieur aangewezen, dat, zoo als wij hierboven opgaven, ligt ter hoogte van 7.60 el + A.P., moet daartoe worden gebragt tot 1 el boven het hoogst bekeude water of 8.38 el Tielsch peil.

De hoofd-ingenieur neemt daarvoor aan 8.40 el Tielsch peil, of 9.60 el + A.P.

Het moet dus 2 el verhoogd worden. De inklinking daarbij gerekend, bepaalde hij de hoogte van het bovenvlak van den vlugtheuvel op 9.80 el + A.P.

Wij konden die hoogtebepaling wel aannemen.

De redenen, waarop zijne voorstellen voor de verdere afmetingen gegrond waren, schenen ons mede voldoende om ze goed te keuren.

Er zoude dan voor den vlugtheuvel eene beschikbare bovenoppervlakte overblijven, van 850 vierk. el.

Het gemeentebestuur schijnt bereid, en dit verdient wel aanmoediging, den hierbedoelden grond met daarop staande voorwerpen, voor eenen vlugtheuvel beschikbaar te stellen; na de voltooiing op de hoogte te onderhouden, en den noodigen grond tot ophooging te verstrekken.

De verder benoodigde arbeid enz., werd geschat op f 2200.

Volgens de beide bekroonde antwoorden op de prijsvragen over de vlugtheuvels, is de oppervlakte van 850 vierk. el echter voor 450 menschen en 130 stuks vee te klein.

Volgens één der bekroonde antwoorden, is daarvoor noodig 1290, volgens het andere 1160 vierk. el.

De hoofd-ingenieur meende evenwel, dat de ontbrekende ruimte konde worden aangevuld door de vroeger tot vlugten gebruikte Hervormde kerk en pastorie, tot dat de gelegenheid voor het aanleggen van nog een vlugtheuvel, of de vergrooting van den bestaanden, zich later aanbod.

Wij vereenigden ons daarmede, even als dat het hier onnoodig scheen, om van rijkswege voor tijdelijke woningen of stallingen op den vlugtheuvel te zorgen, omdat dit gerust aan de zorgen van het gemeentebestuur kon worden overgelaten.

Hier is dus, met aanwending van f 2200, door het Rijk eene zeer nuttige zaak tot stand te brengen, die in alle opzichten aanmoediging verdient.

Wij ondersteunden daarom bij den Minister de voorstellen van den hoofd-ingenieur in zijn rapport vermeld.

Wat de aanwijzing der gelden betreft, waaruit deze f 2200 konden worden betaald, en die de hoofd-ingenieur voorstelde, te vinden uit den post van *onvoorzien*; hieromtrent konden wij moeilijk eene beslissing voorstellen, omdat het ons minder bekend was of gezegde som werkelijk daaruit was te vinden.

Wij vermeenden de aanwijzing van het fonds, waaruit die gelden betaald konden worden, zonder bepaalden raad, aan de beschikking van den Minister te moeten overlaten.

Het scheen ons voldoende, dat wij het nut der zaak erkenden, en het plan van den hoofd-ingenieur voor goedkeuring vatbaar achtten.

*Bezwaren van den
Tielerwaard.*

§ 3. Het gecombineerd collegie van het polderdistrict van den Tielerwaard, wendde zich in het laatste van het jaar 1861 weder tot den Koning, op een nieuw onderzoek van andere deskundigen aandringende.

De Minister gaf daaromtrent al dadelijk te kennen, dat van een nieuw onderzoek en het

bij die gelegenheid hooren van andere deskundigen, dan die ter zake van het adres van het collegie van den 11den Maart 1861 waren geraadpleegd, na het uitbrengen van ons bekend rapport, en de daarop op last des Konings genomen beschikking van 3 September 1861, geene spraak kon zijn, maar dat het niet ondoeltreffend scheen, om bij het uitbrengen van het van wege den Koning gevraagde advies, eenigermate te treden in eene wederlegging van hetgeen door den heer J. C. F. VAN HOIJTEMA, in zijne nota van 1 October 1861, ter bestrijding van het rapport der inspecteurs, was aangevoerd.

§ 4. Wij gaven daarop te kennen, dat wij er zeer verre af waren, van de meening te deelen van het gecombineerd collegie van den Tielerwaard, als of de last, welke de Minister van den Koning ontvangen had, minder letterlijk zou kunnen worden opgenomen, en dat zoolang onze gronden niet bepaald waren wederlegd, wij ons, krachtens de bedoelde beschikking, meenden te kunnen onthouden op nieuw op deze onderwerpen terug te komen; dat wij echter geen bezwaar hadden, de opmerkingen te beantwoorden die door den heer VAN HOIJTEMA in zijne nota gedagteekend 1 October 1861 over ons rapport waren medegedeeld (1).

*Nota van den heer
J. C. F. van Hoijtema.*

Bij de inleiding, doet de heer VAN HOIJTEMA opmerken, dat het Collegie van Gedeputeerde Staten in geen der rapporten over bijzondere dijksaangelegenheden zijn gevoelen heeft geopenbaard, over het aangevoerde in het verslag hunner gecommiteerden van 19 Maart 1861, maar zich alleen met de conclusie van het verslag *gedeeltelijk* heeft vereenigd, zoo zelfs dat het hier bedoelde betoog niet in zijne overwegingen is opgenomen.

De heer VAN HOIJTEMA verzekert dan ook verder dat het Collegie van Gedeputeerde Staten zich niet opzet onthouden heeft, zich bepaald over dit onderwerp te verklaren, uit aanmerking dat er eene bepaald gevestigde overtuiging toe behoort, om zich over soortgelijke zaken te verklaren; welke overtuiging bij Gedeputeerde Staten niet aanwezig was.

De heer VAN HOIJTEMA zegt, dat hij zich in eene andere stelling bevindt. In zijn verslag, zegt hij, werden denkbeelden — ofschoon niet in volstrekt afkeurenden zin — omtrent de beteugeling van de zijdelingsche afleidingen der benedenrivieren ontwikkeld, en werd gewezen op den gevaarvollen toestand, waarin zich de bedijkingen van de benedendistricten bevinden, bij de pogingen die worden aangewend, om, door beperking van den stroom aan de beneden-einden der rivieren, deze te dwingen hare monden op te ruimen.

Het is van dit gevoelen, dat hij zich verplicht geacht heeft, rekenschap te geven.

Hij zegt zijne opmerkingen in het midden te brengen met bescheidenheid, doch tevens met het zelfvertrouwen, dat eene gevestigde overtuiging schenkt; maar hij zegt niet, waar die gevestigde overtuiging op gegrond is; en wat beduidt eene overtuiging die op geene gronden steunt?

Wij hebben getracht die gronden uit de door den heer VAN HOIJTEMA gemaakte opmerkingen op te maken, en het door hem daarbij aangevoerde zooveel noodig te wederleggen.

Ad § 6 en 7. De heer VAN HOIJTEMA zegt, dat de strekking dezer paragrafen is, om iedere tegenwerping voor 's hands te dooden, en dat eene uitboezeming als voorkomt in § 6, van ons rapport, nooit in een staatsstuk kan worden geregtvaardigd.

In het stuk waarop wij gehoord werden, waren zware beschuldigingen aangevoerd, als of de door den waterstaat aangelegde werken de *oorzaken* waren der ondervonden rampen, en de rivieren door die werken bedorven, zoodat het zaak zou zijn, de rivieren tot hunnen vorigen toestand terug te brengen.

Mogt men zulk eene aanranding onbeantwoord laten? Mogt men de beginselen, waarnaar vroegere en latere waterbouwkundigen met vertrouwen hebben gewerkt, die op wetenschap en ondervinding steunen, en waarvan wij de goe dee uitwerking zien, doen uitkrijten als of ze

(1) Deze nota wordt hierachter als Bijlage n°. 1 medegedeeld.

alleen gestrekt hadden om de rivieren te bederven? En moesten wij onbeantwoord de leer hooren verkondigen, om nuttigwerkende werken weder te vernielen en tot den vorigen zoo zeer bedorven staat der rivieren terug te keeren?

Neen voorzeker! De uitboezeming van § 6 wordt onzes inziens volkomen geregvaardigd, door den onbewezen aanval in het stuk waarop wij moesten berigten.

Wij mogten er dan ook niets van terug nemen.

Ad § 7. Dat de geschiedenis een gesloten boek is voor de adressanten, hebben wij gezegd, en zoo als wij vertrouwen, ook bewezen. Wij kunnen niets van dat oordeel terug nemen, want de onderwerpelijke nota bewijst op nieuw, dat de geschiedenis te dezen aanzien te weinig geleerd heeft.

Ad § 8. De dwaling waarover wij gesproken hebben, blijkt onzes inziens wel degelijk uit de geschiedenis. De heer VAN HOIJTEMA erkent zelf de snelle verlanding van den verdronken Zuidhollandschen waard. Hij licht ze zelfs nog meer bijzonder toe, door overlegging van twee andere kaartjes van 1660 en van 1749, en wij kunnen dus zeggen, dat hij het met ons eens is, dat de natuur, sinds meer dan anderhalve eeuw, zelve werkzaam is geweest, den grooten boezem van den verdronken Zuidhollandschen waard digt te maken.

Dat dit de opvatting niet wederlegt, dat hetgeen van die stroomen of killen nog overschoot, in de laatste jaren kunstmatig gedigt wordt, is volkomen waar, maar dit was noodzakelijk geworden. De natuur was begonnen den grooten boezem te doen verlanden, en de afstroming der wateren door de verspreide killen tot zulk eene verwarring te brengen, dat niet één dier stroomen geschikt zou zijn gebleven tot den afvoer van water. Wanneer de kunst niet te hulp was gekomen, om de natuur ten goede te leiden, en die schromelijke verwarring te doen ophouden, zou er eindelijk voor andere polders een toestand geboren zijn, gelijk aan die, welke den Zuidhollandschen waard in 1421 getroffen heeft.

Het kunstmatig digten van hetgeen er van de killen nog overschoot, is dus niet anders dan eene bevordering ten goede, van hetgeen de werking der natuur aanwees, en het leiden van die werking tot het doel dat men voor oogen moet hebben, dat is: het vereenigen van de nog overgebleven verspreide takken, die ieder op zich zelve onvoldoende zijn tot afvoer van water, tot een krachtigen stroom, die daartoe geschikt is.

Ad §§ 8, 9, 10 en 11. De heer VAN HOIJTEMA zegt, dat het niet in het doel zijner opmerkingen ligt, om het stelsel dat in deze §§ ligt opgesloten en door aanhaling van gezag wordt geschraagd, te bestrijden.

Hij veroorlooft zich echter eene aanmerking, en deze aanmerking is zoo juist, dat wij de geheele, hier bedoelde, in zijne nota te vinden, redenering, zonder eenige verandering tot de onze kunnen maken. Zij stemt volkomen overeen met onze beginselen, en wij moeten ons verwonderen, dat de heer VAN HOIJTEMA, onder toestemming in de daar te vinden beginselen, tot zoo geheel tegenstrijdige gevolgtrekkingen gekomen is.

De keus tusschen het werk dat de natuur zelve na hare uitbarsting in 1421 heeft verrigt, door de vorming van vele rivierspranken of killen in stand te houden en door aanhoudende verdieping te verbeteren, of de poging te doen om ééne stroombaan te vormen; die keus was waarlijk niet moeilijk. Zij werd door wetenschap en ondervinding, ja, door het gezond verstand als van zelf aangewezen.

Daargelaten het ondoeltreffende, om vele ondiepe killen of spranken te behouden, het onbereikbare en hoogst kostbare ze door aanhoudende verdieping te verbeteren, legge men de vraag aan ieder rivierkundige voor, en hij zal niet aarzelen, zijne keus tot het maken van één krachtigen stroom te bepalen.

Ad §§ 12 en 13. De heer VAN HOIJTEMA komt thans op de gevolgen van het stelsel, zoo als het wordt uitgevoerd, en wel:

- 1°. Verhooging van den waterstand der Oude Merwede;
- 2°. Verlamming van den stroom boven den mond der Nieuwe Merwede;
- 3°. Belemmering aldaar in den afvoer van het drijfijs en ijsverstopping.

Wie zal de verhooging van den waterspiegel van de Oude Merwede willen tegenspreken; het is, wij zijn dit met den heer VAN HOIJTEMA geheel eens, een erkend feit. Het daarentrent gedaan onderzoek door eene Staatscommissie, heeft die verhooging op gemiddeld 0.40 el geschat.

Wij zullen niet twisten over de oorzaken, waardoor die verhooging van den waterspiegel is te weeg gebracht; het feit bestaat, het wordt niet tegengesproken, maar het was voor de goede verdeling der rivierwateren in het algemeen belang, noodzakelijk dat feit te doen ontstaan; het is eene bate voor velen, en voor zooveel het schade toebrengt aan den afloop der Linge, is de Regering niet achtergebleven, de middelen voor te bereiden en tot uitvoering te brengen, om daarin te hulp te komen.

Dat de verhooging van den waterspiegel, eene vertraging in de afstroming zou te weeg brengen in de Merwede bovenwaarts de Nieuwe Merwede, zooals de heer VAN HOIJTEMA aangeeft, wordt door niets gestaafd; om dit te bewijzen, zou men naauwkeurige waarnemingen behoeven, die de heer VAN HOIJTEMA in gebreke blijft, ten bewijze zijner stelling, te geven. Zonder die bewijzen, mogen wij het betwijfelen, vooral met het oog op de sluiting van het kanaal van St. Andries en andere werken die ook verandering in den waterspiegel hebben gebracht. Hetgeen hierbij door den heer VAN HOIJTEMA, met aanhalingen van GOUDRIAAN, CALAND en uit den *Moniteur des Interêts Matériels*, wordt gezegd, is hier volstrekt van geene toepassing. Er is hier geene kwestie, om den vloed van de benedenrivieren uit te sluiten; integendeel, wanneer aan de Nieuwe Merwede een wijden benedenmond zal gegeven zijn, zal de vloed daarin te beter opkomen, en krachtig tot de diepmaking en diephouding dier nieuwe rivier kunnen medewerken.

Wij kunnen verder nota nemen van het gezegde van den heer VAN HOIJTEMA, dat de vorming van de Nieuwe Merwede, in tegenstelling met de zaak aan den gang der natuur over te laten, zijne goede zijde heeft; doch wij spreken het tegen, dat de afsluiting der killen en het bedijken der Nieuwe Merwede aan hare wederzijden, strekken zou om den vloed uit zee af te sluiten. De vloed wordt er niet door afgesloten, integendeel, zij wordt meer geconcentreerd, in den wijden stroom opgevangen, geleid en krachtiger gemaakt, om mede te werken tot het vormen en behouden van de nieuwe rivier. De vloed uit zee is een krachtig hulpmiddel tot opruiming van ijs. Dikwijls is men redding verschuldigd geweest aan een stormvloed, die het ijs opligt en benedenwaarts in beweging brengt, en hoe hooger de vloed kan oploopen, hoe beter het is voor ijsopruiming. Wij zijn het dan ook met den heer VAN HOIJTEMA volstrekt niet eens omtrent de nadeelen voor den ijsgang, die hij aan de werking van den vloed toeschrijft. Wij zijn integendeel van gevoelen, dat hoe meer men de weldadige uitwerking van den vloed uit zee kan vermeerderen, hoe meer kans er is tot mindere ijsverstoppen. Op die gedeelten der benedenrivieren, waar de vloed nog zijne volle uitwerking heeft, zijn er dan ook geene voorbeelden van ijsverstopping voorhanden.

Hoe het, door de vorming van een meer gelijkmatige stroombaan veroorzaakte langer in drijvenden toestand blijven van het ijs, tot het denkbeeld kan leiden, dat de uitvoering der werken tot verbetering onzer rivieren, niet zoo onschuldig zou zijn aan de voorgevallen onheilen (zooals beweerd wordt), gaat ons begrip te boven, want het langer in drijvenden

toestand blijven van het ijs, is eene gunstige zaak die men zooveel mogelijk moet zoeken te bevorderen.

Ad §§ 14 en 15. Wij zijn het met den heer VAN HOIJTEMA eens, dat men vroeger te onberaden of te roekeloos is te werk gegaan, maar dit bewijst niets tegen het stelsel, nu het met oordeel en overleg is aangevangen, en met voorzigtigheid wordt voort gezet, en daardoor dan ook tot eene zekerder uitkomst leiden moet.

Ad §§ 16 en 17. Wij moeten het tegenspreken, dat de vergelijking der opgegeven jaartallen ten nadeele is der belemmering van de killen, en wij moeten herhalen, dat uit die vergelijking ten duidelijkste blijkt, dat de beteugeling en afdamming der killen niets hebben toegebracht tot de dijkbreuken langs de Waal en Merwede. Wij begrijpen het niet, hoe men dit na die opgaven nog kan tegenspreken, tenzij men het boek der geschiedenis niet wil openslaan.

De heer VAN HOIJTEMA zegt, dat het jaar 1738 het eenige is geweest, waarin het werk der digting bijna was voltrokken, en dat de jaartallen 1740 en 1741 daar ongunstig tegenover staan.

Nu zijn er juist in 1738, toen de killen bijna digt waren, geene dijkbreuken aangeteekend, terwijl in de jaren 1740 en 1741, toen alle beteugelingswerken vernield waren, dijkbreuken zijn voorgevallen.

Ad §§ 18—26. De heer VAN HOIJTEMA gaat nu met enkele woorden na, de door ons opgegeven geschiedenis der beteugelingswerken in 1851 aangevangen, en hij meent dat deze geen één bewijs oplevert, dat de Nieuwe Merwede de plaats vervult der afgedamde killen. De bewijzen die, voor de goede uitwerking der Nieuwe Merwede, in de verslagen der openbare werken verspreid zijn, en daar met cijfers en waarnemingen zijn aangetoond, worden door den heer VAN HOIJTEMA als met een pennestreek weggeveegd; wij mogen met gerustheid ter dezer zake naar die verslagen verwijzen.

De heer VAN HOIJTEMA doet de vraag, of het ooit gelukken zal, die stroombaan (de Nieuwe Merwede) zoo volledig te maken, als noodig is voor den uitloop der rivieren de Waal en de Maas? Hij meent dat de sterke aanlanding van den verdronken Zuidhollandschen waard daarmede lijnregt in strijd schijnt te zijn, en dat de vaste stoffen zich in de streek van die stroombaan nederzetten, terwijl hij twijfelt of die nederzetting verhinderd zal worden door de toepassing der theorie, dat eene enkelvoudige stroombaan, in vergelijking van de menigvuldige killen, in diepte moet aanwinnen.

Wij antwoorden daarop dat, bij krachtige doch voorzigtige voortzetting der werken, wij geen oogenblik twijfel voeden, over het bekwaam maken van de Nieuwe Merwede tot hare bestemming. De sterke aanlanding van den Zuidhollandschen waard is daar niet mede in strijd, maar bewijst, dat de bestaande toestand onhoudbaar was en wijziging behoefde. Wanneer de Nieuwe Merwede voltooid is, verandert de toestand volkomen, want de nederzetting der stoffen op eene wijde oppervlakte, verschilt hemelsbreed van de werking die te dezen aanzien in eene krachtige en diepe rivier kan worden gewacht.

Ad § 27. Het door ons aangevoerde, dat er sedert den aanleg der beteugelingswerken in 1851 geene omstandigheden hebben plaats gehad, waardoor de dijken van den Alblasserwaard zijn in gevaar gekomen, zoo als vroeger *bij elke ijsbezetting* het geval was, wordt door den heer VAN HOIJTEMA niet wederlegd.

Wij kunnen het dus voorbijgaan.

Ad § 28—41. Over de afsluiting van het kanaal van St. Andries, wordt door den heer VAN HOIJTEMA niet bijzonder gehandeld; ook laat hij in § 42—81 de overlaat over het land van Altena buiten behandeling.

Na al hetgeen over deze aangelegenheden in ons algemeen verslag gezegd is, kunnen wij ons dan ook ontslagen rekenen, het weinige hieromtrent in het voorbijgaan door den heer VAN HOIJTEMA aangemerkte, hier te beantwoorden.

Wij zouden slechts in herhalingen vallen, die dit rapport noodeloos zouden verlengen.

Wij komen thans tot het besluit.

De heer VAN HOIJTEMA zegt, dat zijne opmerkingen niet gesteld zijn met het oogmerk om het stelsel van de beteugeling der zijdelingsche rivierafleidingen te bestrijden, maar alleen om aan te toonen dat de gevolgen der uitvoering van het stelsel, zoo als die heeft plaats gehad, schadelijk zijn.

Er heerscht hier eene zonderlinge verwarring van denkbeelden. Hij noemt de beteugeling der killen eene beteugeling der zijdelingsche rivierafleidingen. Dit is het niet. Wij bestrijden met hem de zijdelingsche rivierafleidingen, maar de beteugeling der killen mag daaronder niet gerangschikt worden. Dit is geheel iets anders; het is eene vereeniging van verspreide krachten; eene leiding van kleinere stroomen tot één krachtigen stroom; het is eene dwaling dit te rangschikken tot het stelsel der beteugeling van zijdelingsche rivierafleidingen.

De heer VAN HOIJTEMA ziet veel bezwaren in het stelsel zelf; hij noemt die bezwaren echter niet op, hij zegt zelf dat hij niet genoeg in de kennis der zaak is doorgedrongen, om de overtuiging dat een ander — en nog veel minder welk — stelsel beter zou zijn. Maar waarom spreekt hij er dan van? En hoe kan hij bezwaren hebben in eene zaak, waarvan hij erkent geene genoegzame kennis te hebben? Wij mogen ook nota nemen van die erkenenis. Zij bespaart ons eene wederlegging van niet genoemde bezwaren, en van eenig ander stelsel dat hij verklaart niet te kunnen opgeven.

Tegen de uitvoering heeft hij echter gewigtige bezwaren, en wel:

1°. Dat zij te langzaam voortgaat.

2°. Dat er niet gezorgd is dat de dijken (in verband met de uitvoering) verbeterd zijn geworden.

Wij zijn dit eerste punt met hem eens. Maar wat is hieraan te doen? Men moet werken naar gelang der fondsen waarover men beschikken kan. Wanneer men dit werk niet ondernomen had, dan met de zekerheid dat men over de tot geheele uitvoering benoedigde fondsen kon beschikken, zou er van de uitvoering dezer werken wel nimmer iets zijn gekomen. Buitendien moest het werk der beteugeling, in den aanvang met veel behoedzaamheid en langzaam worden ondernomen, zou men niet op de bezwaren stuiten die de vroeger aangelegde beteugelingswerken wederom deden opruimen; de vorming eener nieuwe en krachtige rivier, moest gelijken tred houden met het beteugelen der afzuigende killen.

Reikhalzend zien wij dan ook steeds uit, naar de middelen die den onvoltooiden toestand der Nieuwe Merwede in eenen voltooiden toestand kunnen doen veranderen, maar wanneer men weet dat er niet aan te denken is, daartoe op ééns de noodige fondsen te verkrijgen, zou het dwaas zijn de zaak daarom na te laten, en is het wijs daartoe de middelen aan te wenden die verkrijgbaar zijn, en die, ofschoon langzamer, echter eenmaal tot het doel kunnen leiden, dat men tracht te bereiken.

Eindelijk wordt nog door den heer VAN HOIJTEMA aangevoerd, dat men in verband en gelijktijdig met de uitvoering der werken die tot verbetering der rivieren gemaakt worden, voor een beter stelsel van bedijking had moeten zorgen.

Dit wordt voornamelijk aangevoerd, om de billijkheid aan te toonen dat het Rijk, dat in het algemeen belang de bedoelde werken doet uitvoeren, de verbetering der dijken krachtdadig ondersteune.

Hoe de aanprijzing van het stelsel van subsidie voor de verbetering der dijken hier voor den dag komt, is duidelijk blijkbaar.

Wij zouden het gevaarlijk achten daaraan *te veel* toe te geven; het zou dan geen de minste kans hebben, de goedkeuring der wetgevende vergadering te verkrijgen.

Met het slot der nota van den heer VAN HOIJTEMA konden wij ons geheel vereenigen.

*Bezwaren van Cu-
lemborg.*

§ 5. Even als het gecombineerd collegie van den Tielerwaard, wendde het collegie van het polderdistrict Culemborg zich ter zelfder tijd mede tot den Koning, met verzoek dat de zaak van het digten der killen in den verdrinken Zuidhollandschen waard, aan een nieuw onderzoek van deskundigen mogt worden onderworpen.

De Minister den wensch te kennen gegeven hebbende, het verzoek van het collegie van Culemborg, even als dat van den Tielerwaard behandeld te zien, zoo voldeden wij aan dit verlangen bij een rapport, waarvan wij den voornamen inhoud hier doen volgen.

§ 6. De Memorie van den dijkstoel van het polderdistrict Culemborg, waarvan dijkgraaf is de heer A. J. VAN HOIJTEMA, komt, zoo als door den Minister van Binnenlandsche Zaken reeds werd opgemerkt, in de hoofdzaak overeen met de vroeger behandelde nota van den heer J. C. F. VAN HOIJTEMA. Ons vorig rapport kan dus in vele opzichten ook dienen als antwoord op de hier herhaalde aanvoeringen.

Uwe Excellentie ziet daaruit, dat het niet zonder reden was, toen wij in ons rapport van 6 Mei 1861, n°. 144, op de noodzakelijkheid aandrongen eener krachtige verklaring, om niet telkens dezelfde zaken op dezelfde gronden bij herhaling te moeten verdedigen.

Die krachtige verklaring werd in de beschikking van 3 September 1861, n°. 125 a, 3de afd., genoegzaam gevonden. Wij zouden er ons aan kunnen houden, en de zaak, als door den Koning beslist, voor afgedaan beschouwen; wij meenen dan ook, dat het voor de Regering niet raadzaam is, andermaal te komen tot wederleggingen, die slechts aanleiding kunnen geven nieuwe beschikkingen of schrifturen te doen ontstaan, de genomen beslissing des Konings zoo veel mogelijk te verzwakken, en meer aandrang te geven aan de gevraagde subsidien voor de verzwareing der dijken.

Niettegenstaande deze meer algemeene beschouwing, vonden wij geen bezwaar de door den heer J. C. F. VAN HOIJTEMA in zijne nota van 1 October 1861, tegen ons rapport van 6 Mei 1861, n°. 144, aangevoerde punten te beantwoorden, en wij mogen daarom ook nu geen bezwaar hebben de meerdere bijzonderheden, waarop in het bijgevoegde stuk van 6 December 1861 van den heer A. J. VAN HOIJTEMA gewezen wordt, te behandelen.

Voor dat wij hiertoe overgaan, zij het ons vergund eene meer algemeene opmerking te doen, waartoe het slot van den hierbij zijnde brief van 18 December 1861 van het gecombineerd collegie van Culemborg, ons aanleiding geeft. In het slot van dien brief toch, wordt aan Zijne Majesteit verzocht het onderzoek aan eene commissie van *onpartijdige* deskundigen op te dragen.

Dit verzoek sluit natuurlijk in, dat de ondergeteekenden door de adressanten als *partijdig* worden beschouwd, en het is tegen deze kwalificatie, die wij trouwens ook in andere stukken vermeld vinden, dat wij krachtig en ernstig moeten opkomen.

De ingenieur van den waterstaat, die voor het algemeen belang moet waken, staat dikwijls op een standpunt, waardoor hij in dat algemeene belang sommige speciale belangen moet kwetsen; dit behoort niet tot de aangename gedeelten zijner betrekking, doch hij mag daarom niet van partijdigheid voor het een of ander gevoelen beschuldigd worden.

Het staat dan onzes inziens ook aan het gecombineerd collegie van Culemborg niet vrij, ons bij den Koning van partijdigheid verdacht te willen maken.

Wij werpen die beschuldiging verre van ons; zij zal ons niet van den weg brengen die wij steeds voor oogen hebben gehad, namelijk: de waarheid en het algemeen Rijksbelang.

Maar, hebben wij wel eens gelezen, de drie inspecteurs zijn ontwerpers der aangevallen werken, waarvan het nut door de verzoekers betwist wordt. Ze verdedigen dus hunne eigene zaak en daarom zijn ze niet onpartijdig.

Ook in deze meer persoonlijke kwestie tasten zij, die dit aanvoeren, geheel mis.

De werken tot vorming eener Nieuwe Merwede aangelegd, zijn de uitvloeisels van vroegere commissien van deskundigen die de zaak *à fond* behandeld hebben, en wel voornamelijk van het aanprijzende verslag der rivier-commissie van 1828; commissie waarvan geen onzer lid was; slechts de eerstondergeteekende had met den inspecteur FERRAND in 1850 aandeel in het voorstellen der, in overeenstemming met de aanprijzing der commissie van 1828, te maken werken; de tweede ondergeteekende werd als inspecteur eerst in 1858 in die betrekking er in betrokken, en de derde ondergeteekende was tot 1858, in andere betrekkingen werkzaam, geheel en al vreemd aan de ontwerpen voor de Nieuwe Merwede, en hoezeer de tweede ondergeteekende vroeger in meer ondergeschikte betrekking, ook geijverd heeft om die voorstellen ingang te doen vinden, zoo is het toch zeker, dat, indien de inspecteurs andere gevoelens hadden aangekleefd, zij geene redenen gehad zouden hebben, daarvoor niet uit te komen; zij waren door niets gebonden, en de persoonlijke samenstelling van de commissie der drie inspecteurs, kan derhalve als onpartijdig in deze zaak beschouwd worden.

Na dit vooraf te hebben doen gaan, kunnen wij tot de memorie zelve overgaan.

Wij zullen de inleiding van dit stuk voorbijgaan, zij bevat niets nieuws; wij wenschen zoo min mogelijk in herhalingen te vervallen, en alleen de beschouwingen na te gaan, die ons rapport aan den dijkstoel van Culemborg heeft opgeleverd.

Er wordt gezegd: dat ons rapport niet was een onderzoek naar de oorzaken der rampen die den Bommelerwaard in den afgeloopen winter hebben getroffen, maar veeleer eene pleitmemorie, ter verdediging der *uitgevoerde* werken.

Wij meenen dat dit zeer juist is; het blijkt daaruit, dat ons rapport het ware punt getroffen heeft. Het waren de uitgevoerde werken die regtstreeks hevig waren aangevallen, waarvan de staking en vernieling zelfs gevraagd werd, en nu zou het verkeerd moeten gevonden worden dat de handschoen tot verdediging dier werken werd opgenomen, en hunne veroordeeling bepleit werd, tot handhaving van het algemeen rivierbelang!

Wij stemmen dus volkomen toe, dat ons rapport grootendeels was eene pleitmemorie ter verdediging der uitgevoerde werken, dit was ons doel en moest het ook zijn. De hier bedoelde werken waren regtstreeks aangevallen en als rivierbedervend uitgekreten; het was ons opgedragen dien aanval te beantwoorden, en wij meenen daarin niet te zijn achtergebleven.

De spitsvondige uitlegging van den last door den Minister aan de drie inspecteurs gegeven, laten wij geheel voor rekening van den steller der memorie.

De Minister die den last geeft, kan alleen zelf uitlegger zijn van de wijze waarop dien last gegeven is. Het staat den dijkstoel van Culemborg niet vrij, aan bewoordingen die de Minister geschreven heeft, eene andere uitlegging te geven, dan die de Minister als lastgever daaraan zelf gehecht heeft.

Voorts wordt daaruit al verder afgeleid, dat het rapport der inspecteurs niet is het resultaat van een onpartijdig onderzoek.

De dijkstoel heeft een zeer verkeerd denkbeeld van de pligtsbetrachting der hoofden van den waterstaat, (die hij overigens bekwaamheid en kennis toekent) door te veronderstellen, dat zij hun gevoelen volgens een gegeven voorschrift, en niet volgens hunne overtuiging uitbrengen.

Wij werpen die aantijging van ons af. Eed en pligt schrijven ons onpartijdigheid voor, en Uwe Excellentie kan oordeelen, of wij er immer in gefaald hebben.

Wanneer wordt aangevoerd dat de beteugeling der killen, het vormen eener Nieuwe Merwede en het digten van het kanaal van St. Andries de oorzaken zijn der ondervonden rampen, dan vragen wij, of zulk eene aanvoering niet mag voorgesteld worden als een *aanval*, en als eene beschuldiging, rustende op hen, die ze hebben aangeprezen en doen uitvoeren? Beide gevolgtrekkingen waren dus zeer juist; wij nemen er geene enkele zinsnede van terug. Van andere riviervakken, waarvan de heer VAN HOLJTEMA erkent dat velen door den waterstaat verbeterd zijn, was hier geen spraak.

Dat de leden van het korps ingenieurs van den waterstaat *niet* allen van hetzelfde gevoelen zijn geweest, is eene stelling, die voorzeker in het laatste tienjarige tijdvak nergens is gebleken.

Wij gelooven niet, dat er tegenwoordig bij het korps ingenieurs van dit laatste tijdvak één is, die over de bedoelde werken een ander gevoelen aankleeft, dan hetgeen door ons wordt voorgestaan. Dat sommige vroegere waterbouwkundigen wel eens met elkander van gevoelen hebben verschild, had dikwijls andere oorzaken, doch zeker is het, dat de meerderheid dier vroegere waterbouwkundigen, waaronder wij mannen als CHRISTIAAN BRUNINGS mogen tellen, in beginselen met onze gevoelens overeenstemden.

De heer A. J. VAN HOLJTEMA zegt, dat wij in § 7 van ons rapport *zonder bewijs* gemeld hebben, dat de geschiedenis een gesloten boek is voor de adressanten, maar hij heeft over het hoofd gezien, dat wij het bewijs hiervoor in §§ 15, 16 en 17 van ons rapport van 6 Mei jl. zeer duidelijk geleverd hebben.

Het hier aangevoerde doet zien, dat de heer A. J. VAN HOLJTEMA onze, zoo wij meenden duidelijke uitlegging van het begrip der digting van de killen, niet gevat heeft.

Hij schijnt hier, door de openbare aanbestedingen, door de sommen daartoe uit 's Rijks schatkist aangewend en door de verhooging van den waterspiegel op de Oude Merwede, te willen bewijzen dat de killen *kunstmatig* gedigt zijn.

Maar wie spreekt dat tegen? Niemand. Het behoefde niet bewezen te worden. Men leze § 8 en § 9 van ons rapport van 6 Mei jl. na, en men zal daaruit zien, dat er volstrekt niet in tegengesproken wordt, dat de killen kunstmatig gedigt worden; wij hebben alleen het verkeerd begrip dier, door de gewoonte geijkte uitdrukkingen willen wegnemen, door aan te toonen, dat de natuur reeds voor lang begonnen was, dat digtingswerk te verrigten, en dat de kunst daaraan eene betere leiding gaf, door de schadelijke verdeeldheid der killen te doen ophouden, één groote kil open te houden, en die tot één krachtigen stroom te vormen.

De vordering in § 9 van ons rapport was dus volkomen gewettigd. De door den heer A. J. VAN HOIJTEMA hieromtrent gemaakte opmerking bewijst op nieuw, hoezeer de door ons in § 8 en § 9 gegevene definitie noodzakelijk was.

De heer A. J. VAN HOIJTEMA zegt, dat § 10 tot § 14 van ons rapport eene onvolledige geschiedenis bevat van het vruchteloos streven, om de groote rivierarmen in hunnen natuurlijken loop te wijzigen: terwijl hij, uit het verband tusschen de jaartallen van de watervloeden in § 16, met die der pogingen om de killen te belemmeren in § 17 vermeld, als er eenig gevolg uit kan getrokken worden, een ander (hij zegt echter niet welk) als dat in § 17 zou moeten afleiden.

Het zeggen van onvolledige geschiedenis, laten wij voor rekening van den steller der memorie; men kan toch niet wachten dat in een rapport als het onze was, eene volledige geschiedenis zou gevonden worden of noodig was. Het gebeurde in groote trekken aan te duiden, was hier volkomen voldoende; het was ook geen vruchteloos pogen om de groote rivierarmen in hunnen natuurlijken loop te wijzigen, maar wel om ze, in verband met de zoo snel toenemende aanslibbing der killen, den natuurlijken loop, waarvan ze afgeweken waren, den kortsten weg naar zee, terug te geven.

Wat het verband aangaat, tusschen de jaartallen van de watervloeden in §§ 15, 16 en 17 van ons rapport, diezelfde tegenspraak hebben wij ook bij den heer J. C. F. VAN HOIJTEMA gevonden en in ons rapport van 12 December jl., n°. 335, wederlegd.

Wij kunnen de vrijheid nemen daarnaar te verwijzen, dewijl wij er niets beter noch krachtiger weten bij te voegen.

De verslagen van de openbare werken zijn niet door dezelfde hoofdamttenaren, de onder-teekenaars van dit rapport, opgemaakt, de tweede ondergeteekende heeft er in de laatste jaren geen, en de derde ondergeteekende in het geheel geen deel aan gehad. Maar al ware dit het geval, dan zijn ze naar de officiele bescheiden der ingenieurs of hoofdingenieurs opgemaakt, en wanneer daarin, met overlegging van grondige bewijzen, bepaald berigt wordt, dat de uitschuring op eene gewenschte wijze plaats had, dan staat het, zonder duchtige tegenbewijzen, niet vrij aan de waarheid er van te twijfelen.

Wij kunnen niet aannemen (even als de dijkstoel van ons schijnt te onderstellen), dat genoemde amttenaren *allen* hunne eigene zienswijze zouden opgeven, ten einde aan invloed van andere zijde te voldoen.

De profillen der Nieuwe Merwede in verschillende jaargangen, zegt de heer A. J. VAN HOIJTEMA, zouden alleen kunnen uitwijzen, of de uitschuring in de daad op eene gewenschte wijze plaats vindt; doch zegt hij, dit bewijs is niet geleverd.

Die profillen zijn, aan het Departement van Binnenlandsche Zaken voorhanden.

Het sub I aangevoerde betreffende de tijdelijke verhooging van den waterspiegel op de Oude Merwede, wordt door niemand wedersproken, en wat het sub II gezegde betreft, dat de Nieuwe Merwede in dezen zomer zoo weinig water had, dat het meest vlotgaande vaartuig er zelfs niet konde varen, uithoofde van ondiepte, hierop moeten wij het volgende antwoorden:

Dat onder de gedigte killen ook wel aangetroffen worden zoodanige, waardoor scheepvaart bestond, is mogelijk, onder anderen is dit het geval met het gat van den Vogelaar, terwijl de Nieuwe Merwede zelve, bij zeer lagen waterstand niet overal nog bevaarbaar kan genoemd worden, zoo neemt dit niet weg, dat het afvoerend vermogen van die rivier, volgens de laatste gedane waarnemingen, reeds overtreft of evenaart, dat van de vroeger bestaan hebbende killen, terwijl het zich laat aanzien, dat ook betrekkelijk de scheepvaart, eerlang eene genoegzame diepte zal verkregen worden.

In het verslag over de openbare werken in 1857, komt eene tabel voor (bladz. 114) waaruit blijkt, dat het aandeel dat de Nieuwe Merwede van de onverdeelde Boven-Merwede trekt, achtereenvolgens is geweest:

in 1850	0.209
in 1856	0.287
in 1857	0.323

terwijl latere waarnemingen hebben doen zien, dat dit vermogen was:

in 1859	0.432
en in 1861	0.520

Is er meer noodig, om het toenemende vermogen der Nieuwe Merwede te bewijzen?

De heer A. J. VAN HOIJTEMA geeft nu de gronden op, waarop zijne overtuiging rust, dat de onheilen die den Bommelerwaard hebben getroffen, een gevolg zouden zijn van de digting der killen, of de wijze waarop is getracht eene Nieuwe Merwede te vormen, namelijk:

1°. » Dat er veel meer rivieropening is gedigt, dan door de Nieuwe Merwede is geopend; alzoo het afvoeringsvermogen is verminderd.»

Wij antwoorden hierop, dat het afvoervermogen van de Nieuwe Merwede geregeld wordt, volgens het vereischte vermogen van de rivier, op die plaats.

Het was in de meerdere breedte van de tallooze zijdelingsche killen, dat de kiem van het aanhoudend bederf gelegen was; hierdoor ontstonden de aanslibbingen, waardoor het vermogen verminderde, de stroom verlamde en de ijsbezettingen bevorderd werden.

Door eene regelmatige rivier tot stand te brengen, in plaats van die ondiepe strangen, vermeenen wij dat de eenige weg gevolgd wordt, waardoor de toenemende vermindering van het afvoervermogen kan worden tegengegaan. Het dwaalbegrip, als of het afvoervermogen alleen in reden is van de *breedte* van dien afvoer, kan aanleiding gegeven hebben tot de vooruitzetting der meening van den heer VAN HOIJTEMA, doch ook de diepte komt daarbij in aanmerking, en de snelheid van afvoer; — welk een en ander volgens de gedane opnemingen, zeer voldoende uitkomsten langs den gevolgden weg opleveren, en aantonen dat het afvoervermogen meer en meer voldoende wordt.

Dat overigens in eene nog niet geheel gevormde rivier ondiepten bestaan, welke ook in eeuwen-oude rivieren worden aangetroffen, is niet te verwonderen. Langs den stroomdraad der Nieuwe Merwede, wordt echter allerwege eene of zeer voldoende of aangroeiende diepte gepeild.

Dat de stroom op de nieuwe rivier zeer sterk toeneemt, moge ook nog blijken uit het adres om kwijtschelding van pacht dd. 26 December 1860 van den zalmvisscher L. M. DE VISSER te Hooge Zwaluwe ingediend, in welk adres letterlijk het volgende voorkomt:

» Nu echter dit jaar de Nieuwe Merwede zoo krachtig ging stroomen, dat alles telkens » voor haar geweld moest zwichten, en de zalmsteek, zelfs bij den geringen waterstand van » 8 voet te Keulen en nog vallende rivier, niet was staande te houden, was het beslist, dat » er aan geene bevissing van zalmsteken op de rivier te denken is en de mogelijkheid » daartoe voor altijd heeft opgehouden te bestaan.»

Het is overigens bekend, dat bij de jongste verpachting der zalmvisscherijen in Zuidholland, de steken op de Nieuwe Merwede dan ook achterwege gelaten, en door eene *zegen*visscherij vervangen zijn.

Wat verder betreft de bewering, dat er veel meer rivieropening is gedigt, dan door de Nieuwe Merwede is geopend, en alzoo het afvoerend vermogen is verminderd, hierop moge het volgende ten antwoord strekken.

Hoe het vermogen der Nieuwe Merwede sinds 1850 toenam, hebben wij reeds hierboven aangetoond; dat niettemin eene verhooging van den waterspiegel bij Gorinchem werd waargenomen, wordt niet ontkend, maar wij moeten de opmerking maken, dat die verhooging bij gewonen zomerstand is ontstaan, terwijl bij winterstand de zaak zich geheel anders voordoet.

Waar van ijsgang en doorbraken sprake is, komt het niet op den zomerstand, maar op den winterstand aan; het is daarom van belang hier na te gaan, wat hieromtrent is opgemerkt en waargenomen.

Bij ijsbezetting, de eenige gelegenheid waarbij de belangen der bovenwaarts gelegen polder-districten zich met regt kunnen doen gelden, heeft de ondervinding thans reeds doen zien, dat in 1855 en 1861 de met ijs bezette Nieuwe Merwede, en de enkele niet geheel toegedamde killen, meer geschikt voor den afvoer van water en ijs bleven, dan vroeger tot en met 1850 het geval was met de niet door kunst, maar telkens door de natuur verstopte gezamenlijke killen, daaronder de toenmalige Westkil, thans sterk verruimde Nieuwe Merwede, begrepen. Ten einde te kunnen beoordeelen, wat vóór en na de ondernomen vorming der Nieuwe Merwede heeft plaats gehad, volgt hieronder een overzicht van de hoogste waterstanden, gelijktijdig waargenomen te Gorinchem en te Hardinxveld of Werkendam, bij de belangrijkste ijsbezettingen sedert het jaar 1809.

In 1809. Hoogste waterstand te Gorinchem	5.11 el + A.P.
te Hardinxveld	3.75 " + A.P.
	Verval 1.36 el.

Er was een ijsdam tusschen den Bout en Hardinxveld.

In 1820. Hoogste waterstand te Gorinchem	4.96 el + A.P.
te Werkendam	4.07 " + A.P.
	Verval 0.89 el.

In 1841. Hoogste waterstand te Gorinchem	5.00 el + A.P.
te Hardinxveld	4.37 " + A.P.
	Verval 0.63 el.

Er was eene ijsstopping vóór en beneden Werkendam.

In 1849. Hoogste waterstand te Gorinchem	5.08 el + A.P.
te Hardinxveld	4.50 " + A.P.
	Verval 0.58 el.

Door het bijzonder hoog water te Werkendam en omstreken, *bij het gesloten zijn der killen en van den Overlaat van Cruquius*, achtte men den Alblasserwaard in groot gevaar van overstroomd te worden.

In 1850. Hoogste waterstand den 4den Februarij te Gorinchem	4.82 el + A.P.
en te Werkendam	4.40 » + A.P.
	Verval 0.42 el.

Er was eene verstopping van *al* de killen en gaten, zoodat de eenige afvoer van het water over de buitenlanden van den Biesbosch kon plaats hebben.

In 1855, 7 Maart. Hoogste waterstand te Gorinchem	4.98 el + A.P.
te Hardinxveld	3.91 » + A.P.
	Verval 1.07 el.

In 1861. Hoogste stand te Gorinchem	4.72 el + A.P.
te Hardinxveld	3.52 » + A.P.
	Verval 1.20 el.

Even als in 1809, had zich een ijssdam gevormd boven Hardinxveld.

De uitkomsten van bovenstaande opgaven, tot de hagchelijkste oogenblikken betrekking hebbende, worden in onderstaand tafeltje zamengevat.

D A T U M.	HOOGSTE STANDEN GELIJKTIJDIG WAARGENOMEN TE :		Verval van Gorinchem tot Hardinxveld.
	Gorinchem.	Hardinxveld.	
1809. 30 Januarij	El. 5.11 + A.P.	El. 3.75 + A.P.	El. 1.36
1820. 27 Januarij	4.96	4.07 (Werkendam.)	0.89
1841. 20 Februarij	5.00	4.37	0.63
1849. 18 Januarij	5.08	4.50	0.58
1850. 4 Februarij	4.82	4.40	0.42
1855. 7 Maart	4.98	3.91	1.07
1861. 6 Januarij	4.72	3.52	1.20
1861. 6 Februarij	4.59	2.79	1.80

Onwederlegbaar toonen deze cijfers, hoe de hoogste waterstand, bij den ijsgang van 1861, veel lager is geweest te Gorinchem, maar vooral te Hardinxveld, dan bij de vroegere ijsgangen, en hoe de opstopping tusschen Gorinchem en Hardinxveld, ten gevolge der verlamming der killen van 1809 tot 1850 meer en meer verminderde, terwijl de vorming der Nieuwe Merwede ná dat jaar het verhang tusschen die twee plaats en wederom deed toenemen.

De geregelde opklimming en afdaling der gevonden cijfers is zoo merkwaardig, dat wij er de aandacht van Uwe Excellentie meer bijzonder op meenen te moeten vestigen.

Men ziet er duidelijk in, hoe groot het verschil is tusschen de werking van ijsvrije en van met ijs bezette killen, en hoe de Nieuwe Merwede, veel sterker dan de vroegere killen, tot afvoer van opperwater en ijs medewerkt. Is dit reeds het geval in den onvoltooiden toestand der Nieuwe Rivier, hoe veel meer nog zal dit het geval zijn, als die rivier op hare volle afmetingen van breedte en diepte zal zijn gevorderd.

2. »Dat het verminderd riviervermogen juist is daargesteld, daar waar de geregelde afstrooming ophoudt, dat is, waar eb en vloed zich vertoonen.»

Wij kunnen niet anders inzien, dan dat juist dáár, waar de geregelde afstrooming ophoudt, en de gevolgen zich daarvan doen gevoelen, men trachten moet om die geregelde afstrooming te bevorderen, ten einde de bezwaren te kunnen overwinnen, welke de werking van eb en vloed opleveren. Het komt ons voor, dat het dwaas zoude zijn, om de genezing van de kvaal elders te zoeken, dan wel dáár waar de kvaal bestaat, zoo als de heer VAN HOIJTEMA die zelve aanduidt, waar eb en vloed zich vertoonen.

3. »Dat daardoor (zie bijlage A) de werking van de ebbe op het riviervak boven de Oude Wiel, alwaar Waal en Maas zich geheel moeten ontlasten, bijna tot op een derde is verminderd.»

Hierop moeten wij antwoorden, dat volgens onze meening, de werking van de ebbe vermeerderd, om reden dat de vloed, door het aangelegde werk, hooger kan opkomen en dus ook met meer kracht kan afdalen. Wij hebben hierboven reeds aangetoond, dat het afvoer- vermogen niet alleen afhankelijk is van de meerdere breedte; de werking der ebben tot afvoer is dus niet benadeeld, terwijl aan die werking meer kracht is gegeven, om het vastzittend ijs los te maken en af te voeren.

In ons rapport van 12 December jl. hebben wij reeds opgemerkt, hoe de bevordering van de werking van den vloed medewerkt om het vastzetten der rivier tegen te gaan.

Wij meenen hierboven overigens voldoende te hebben aangetoond, dat het vermogen tot afstrooming beneden Gorinchem niet is verminderd, maar veeleer verbeterd.

Hierdoor het hoofdargument van de adressanten vervallen zijnde, schijnt het onnoodig in uitvoerige beschouwingen te treden, betreffende de werking van vloed en eb beneden Werkendam.

Wij mogen evenwel niet onopgemerkt laten, dat de tabel die als bijlage lit. A bij de memorie van den heer A. J. VAN HOIJTEMA wordt overgelegd, niet de gemiddelde waterstanden en verschillen van hoog en laag water gedurende den winter aangeven, maar wel over het geheele jaar, in het tijdvak van 1844 tot 1860.

Waar van ijsgang de rede is, moet men zijne aandacht meer bijzonder vestigen op hetgeen gedurende de wintermaanden werd waargenomen.

Wij voegen daarom hierbij, als bijlage n°. 2, eene tabel aangevende de gemiddelde waterhoogten in de 6 wintermaanden, gedurende hetzelfde tijdvak van 1844 tot 1860.

Gaat men die tabel met aandacht na, en neemt men de betrekkelijke waterstanden van Nijmegen behoorlijk in acht, dan zal men gereedelijk tot het besluit komen, dat het verschil tusschen hoog en laag water te Gorinchem en te Steenenhoek, gedurende de wintermaanden, in verre na niet zoo is afgenomen, als men van de tabel van den heer VAN HOIJTEMA zou moeten afleiden.

Men zal ook kunnen opmerken, dat in de gemiddelde hoog waterstanden te Gorinchem en

te Steenhoek geene verhooging is te bespeuren, maar daarentegen veeleer eene verlaging van de eb.

Voor den afvoer van winterwater is de toestand, volgens de tabel, dus eer verbeterd dan verslimmerd.

Dit vindt zich ook bevestigd in de tabellen die (thans ter perse liggen en) een tienjarig overzicht geven van de waterhoogten, waargenomen langs de hoofdrievieren in Nederland.

De tabel, hierbij als Bijlage n°. 3 overgelegd, moge dit bevestigen.

Voor zooveel Gorinchem betreft toont die tabel aan:

dat zoo wel de gemiddelde hoog- als gemiddelde laag waterstanden in het laatste tienjarig tijdvak, bij vergelijking met het tienjarig tijdvak van 1841 tot 1850, gedurende de zes wintermaanden, zijn *verlaagd* en geenszins verhoogd, zoo als van de redenering van den dijkstoel zou afgeleid moeten worden.

De ondervinding heeft het dan ook getoond; in de gevaarlijkste ijsgangen van 1809, 1820, 1841, 1849 en 1850; was de werking der ebden niet gunstig, in 1855 en 1861 werd het tegendeel waargenomen.

Trouwens de werking van vloed en eb op de benedenrivieren, bevordert sterk de loswording van het ijs; evenwel, ook blijkens de ondervinding, veel meer in eene ruime en verdiepte rivier als de Nieuwe Merwede, dan in talloze killen en spranken, die bij ijsbezetting geen afvoer van eenige beteekenis meer toelieten, toen in 1851 de vorming der Nieuwe Merwede werd ondernomen, en daardoor van Staatswege de reddende hand werd uitgestoken.

4°. » Dat daardoor bij ijsgang de afvoer van ijs aanzienlijk moest verminderen, terwijl de snelheid van stroom, die het ijs bij de eb als wegveegde, bijna niet meer plaats had.”

Het antwoord hierop is dan ook gereedelijk, dat wij vermeenen door bevordering van het afvoervermogen, en van de krachtiger werking van eb en vloed, ook het losgaan en de afvoer van het ijs te bevorderen. Wij begrijpen niet wat de heer VAN HOIJTEMA bedoelt, door de snelheid van stroom, die het ijs bij de eb als wegveegde; het is immers deze snelheid welke wij trachten te vermeerderen, om daardoor het vermogen te vergrooten. De *mindere* snelheid in de killen die daardoor aanlandden, was juist als boven de oorzaak van het gebrek; ook hieromtrent kunnen wij verwijzen naar ons rapport van 12 December jl.

Het is bovendien thans van algemeene bekendheid, dat de stroomsnelheid op de Nieuwe Merwede hand over hand toeneemt; dit blijkt ook uit de ondervonden onmogelijkheid om verder zalmsteken op deze rivier te plaatsen.

Dat deze toenemende snelheid het ijs werkelijk *wegveegt*, blijkt uit het gebeurde in 1855, 1859 en 1861.

Waar was echter die wegvegende snelheid in 1809, 1820, 1841, 1849 en 1850?

Wie de geschiedenis der ijsgangen met onpartijdigheid nagaat, zal zich verplicht vinden te erkennen, dat de hierboven aangehaalde bewering van den dijkstoel geheel moet worden omgekeerd, en luiden als volgt: » Na 1850 is de afvoer van ijs in de killen aanzienlijk verbeterd door eene stroomsnelheid die het ijs wegveegde, waar het vroeger bleef zitten.”

» 5°. Dat daardoor de aanleiding tot stopping van het ijs bij de zetting wel moest ontstaan.”

Hieromtrent moeten wij opmerken, dat hoezeer ook volgens ons gevoelen, de kans tot stopping bij de zetting van het ijs aldaar, zal verminderen, naarmate de Nieuwe Merwede hare voltooiing nadert, het reeds als een geruststellend feit mag beschouwd worden, dat sedert den aanvang der werken in 1851, er geene ijsstoppingen in de nabijheid van Gorinchem, Werkendam of het Bergsche veld hebben plaats gehad, welke in vergelijking kunnen gebragt worden met de noodlottige omstandigheden van vroeger, toen de killen nog niet gedigt waren zelfs in weerwil van de zoo belangrijke ijsgangen van de jaren 1855 en 1861. Ook ten dezen mag de geschiedenis en ervaring als een gesloten boek voor den dijkstoel aangemerkt worden, die

het nog zoo kort te voren in 1849 gebeurde, en de zooveel hooger waterstanden van vroegeren tijd te Gorinchem, geheel schijnt vergeten te hebben.

Wij kunnen alzoo de gevolgtrekking, dat de stopping wel moest ontstaan, gerustelijk voorbijgaan, vermits de feiten anders spreken.

6. » Dat doorbraken vóór het vastgaan zitten der rivier (hetwelk niet bekend was dat ooit had plaats gehad) zich daardoor hebben kunnen vertoonen, zijnde de dikwerf genoemde in den Bommelerwaard.»

Hier komt de dijkstoel tot het slot zijner redeneringen, om de doorbraken van den Bommelerwaard in 1861 aan de werken van de Nieuwe Merwede te willen doen toeschrijven. Wij kunnen ons niet wel voorstellen dat de dijkstoel werkelijk uit overtuiging en met ernst de meening kan aankleven, dat eene stopping verre boven de werken van de Nieuwe Merwede ontstaan, aan die werken kan worden toegeschreven; doch dat de geschiedenis een gesloten boek voor den dijkstoel is, blijkt weder uit de aanhaling, dat doorbraken vóór het gaan vastzitten der rivier, niet bekend was dat ooit had plaats gehad.

Voorzeker is die omstandigheid hoogst zeldzaam, doch niet zonder voorbeeld; de geschiedenis der ijsgangen van het jaar 1811 nagaande, kan men nagenoeg hetzelfde opmerken.

In zijne beschouwing over de uitstrooming der Opper-Rijn en Maaswateren van 1819, zegt de inspecteur-generaal J. BLANKEN Jz., op pag. 10:

» Het verdient opmerking dat in vorige tijden de gevaren van ijsgangen het meest, zoo niet bestendiglijk, plegen te bestaan bij het losbreken en opruimen van het ijs uit de rivieren; maar dat in de laatste jaren van 1810, 1811 en 1815 reeds bij de eerste vorst en ijsgang in de benedenrivieren, zoowel als gedurende al den tijd van ijsbezetting in dezelve, die gevaren zich zoo kennelijk hebben geopenbaard en wel in de beide laatstgenoemde jaren, zonder dat er in de bovenrivieren zwaar ijs bestond, noch van dezelve hoog opperwater afstroomde.»

Werkelijk hebben destijds de navolgende omstandigheden plaats gehad:

1811. 3 Januarij vertoonde zich het eerste drijfijs, waarbij terstond de ijsgang en de rivierstand zeer gevaarlijk werd, omdat de ijsbezetting in de benedenrivieren en killen binnen zeer weinigen tijd vooreerst het water in de Lek deed klimmen tot boven de kruinen der dijken; de Alblasserwaard aan de Lekzijde moest door opkisting tegen overloop worden beveiligd, waardoor de waard den 15den Januarij in groot gevaar geraakte; de oude uitwateringsluis te Groot-Amers bezweek.

Nauwelijks werd aan de Lekzijde eenig ontzet bespeurd, of de gevaren vertoonden zich niet minder langs de Waal, alwaar in den nacht van 22 op 23 Januarij eene doorbraak valt tusschen Dreumel en Wamel. De Tielerwaard wordt daardoor ontzet van eene dijkbreuk. Dit alles had plaats, terwijl het ijs zich bovenwaarts beneden Nijmegen vastzette.

De gevaren bleven aanhouden tot 12 Febrnarij, toen, bij het opbreken van het ijs de noorder Waaldijk onder Haaften, Hellouw, Herwijnen en Vuren stond over te loopen en te bezwijken.

In December 1815 zette het ijs zich in de benedenrivieren en killen vast, en er ontstond dadelijk in de benedenmonden der Lek, Merwede en killen stremming voor de uitlozing; het water klom vrij hoog, — terwijl het te Lent slechts 16 voet onder noodpeil teekende; — en terwijl de Boven-Rijn niet gesloten was, hielden de ijsstoppingen in de Beneden-Merwede en killen stand tot 30 December, waardoor het water in de Beneden-Waal als in een kom werd opgesloten, en voor de Waal-, Merwede- en Maasdijken van $21\frac{1}{2}$ tot $32\frac{2}{3}$ voet beneden de waterkeeringen opsteeg, terwijl daarbij het van de bovenwaarts liggende rivieren afstroomende ijs bij Hardinxveld vaste en hooge ijsvelden deed ontstaan, en het ijs in de killen en benedenmonden onverzettelijk bleef.

In 1861 was de oorzaak der ontijdige stopping zeer duidelijk toe te schrijven aan onmatigen toevoer van bovenwater, gepaard aan eene buitengewone benedenlandsche vorst en opeen-

stapeling van ijs, in het zeer onregelmatige riviervak bij Vuren, alwaar nog vele belemmering tot afvoer van ijs bestaat, en alwaar de zetting van het ijs meermalen en nog onlangs in 1860 ongerustheid heeft te weeg gebracht.

Zoowel de ijsverstoppingen, als de daardoor veroorzaakte doorbraken in den winter van 1860/61 zijn het gevolg geweest van de zeer bijzondere weersgesteldheid in het laatst der maand December, en vooral van de in buitengewoon groote hoeveelheid gevallen sneeuw, die zich bij de lage temperatuur van den dampkring, niet in het rivierwater oploste, maar door de spoedig daarop gevolgde zeer strenge vorst in sneeuwijs veranderd werd, en het ongewoon verschijnsel ten gevolge had, dat de ijsverstoppingen zich vormden bij het gaan zitten der rivier, eene omstandigheid, waaraan alleen de ongelukken zijn toe te schrijven, welke dien winter hebben gekenmerkt.

Met den steller der memorie wenschen wij, dat de Nieuwe Merwede zoo spoedig mogelijk in staat moge komen, om het water zoo af te voeren, dat de verhoogde waterstand op de Oude Merwede ophoude.

Maar deze uitkomst is niet anders te verkrijgen, dan door het zoo krachtig doenlijk voortzetten van de vorming eener Nieuwe Merwede, dat de heer A. J. VAN HOIJTEMA door de gevraagde staking der werken juist wil beletten.

De heer A. J. VAN HOIJTEMA wil gaarne weten, waar de drie inspecteurs de enorme hoeveelheid slib, die Maas en Waal afvoeren, willen geplaatst hebben.

Wij antwoorden daarop met de vraag: Waar blijft ze nu? Ze wordt langzamerhand benedenwaarts gevoerd. Het eenige onderscheid is, dat ze nu grootendeels een korteren weg zal behoeven af te leggen, en een meer regelmatigen loop zal verkrijgen, om daarna in de killen, in de diepte van het Hollandsch diep en verder in zee, waar ze onschadelijk wordt, te kunnen nedervallen.

Eindelijk verwijst de heer A. J. VAN HOIJTEMA, op de noodzakelijkheid om zich tot den Koning te wenden, is het dan niet met het verzoek om aanstonds de digting van de killen te staken, en de gedane digtingen weder op te ruimen! dan met de bede: "dat het den Koning moge behagen een *onpartijdig* onderzoek te doen plaats hebben."

Het digten der killen te staken en de gedane digtingen weder op te ruimen! Gelukkig voor den lande, heeft de Koning daarop beslist. 's Konings wijsheid heeft belet, dat er eene dwaasheid werd begaan, door eene tweede vertooning van hetgeen in 1738 gebeurd is, zoodat de sedert vele jaren met eene goede uitkomst aangelegde werken weder vernield zouden worden.

Wat het *onpartijdig* onderzoek aangaat, wij herhalen het hier, de zaak is sedert 1809 door vele deskundige commissien dikwijls grondig onderzocht.

Ten overvloede meenen wij hier evenwel eenige beschouwingen en daadzaken te mogen herhalen, aan de verslagen van die zoo geheel onpartijdige commissien ontleend.

Zoo lezen wij in het Verslag der Riviercommissie van 1821 het navolgende:

(1) » Nadat in 1421 de Zuidhollandsche Waard overstroomd en voor een groot gedeelte onder het water bedekt bleef, hebben de rivieren de Maas en Waal, die, bij Loevestein vereenigd, de Merwe uitmaken, eene zeer groote verandering ondergaan.

» De Merwe die te voren *al* haar water voorbij Dordrecht plagt te voeren, ontlastte zich sedert dien tijd over den wijden plas van den verdronken Waard naar den Amer en het Hollandsch diep. Door gestadige opslibbing en verhooging der gronden, heeft zich van tijd tot tijd een groot gedeelte van het land van dezen verdronken Waard weder boven de oppervlakte van het

(1) Zie rivier-commissie 1821, bladz. 251.

water vertoond, en vormt aan de zuidzijde van de Merwe tegenover den diepgekelderden Alblasserwaard, tusschen Werkendam en het eiland van Dordrecht, eene onbedijkte oppervlakte, doorsneden met een aantal van groote en kleine spranken, die alle te zamen verreweg het grootste gedeelte van het water van de Merwe naar het Hollandsch diep afvoeren; zoodat in 1821 slechts $\frac{1}{11}$ van al het water, hetwelk de onverdeelde Merwe aanvoert, langs Dordrecht, de beneden Merwe afstroomde. De killen nu eens meerder dan eens minder verlandende, veroorzaakten altoos eene schadelijke onevenredigheid in den afvoer van het water. Des winters zetten zich *doorgaans zware ijssdammen* in dezelve die *veelal laat* en door den vloed uit zee *worden opgeruimd*. Hierdoor wordt het water bovenwaarts aanmerkelijk opgekropt, en *de dijken der hooger gelegen landen worden in gevaar van bezwijken of verzinken* gebracht. De bedenkelijke omstandigheden, welke *het niet of laat opruimen der killen dikwijls* veroorzaakt, zullen duidelijker worden beseft, wanneer men de geweldige hoeveelheid water in aanmerking neemt, welke de onverdeelde Merwe moet afvoeren."

(1) » Wanneer men van algemeene rivierkundige beginselen uitgaande, den toestand der Merwe beschouwt, bevindt men haar ten hoogste verschillende van die welke eene welgestelde rivier behoort te hebben. Het is in allen gevallen eene erkende, en door geene waterloopkundigen die wezenlijk dien naam verdienen, tegengesproken stelling, dat het hoogst schadelijk is, dat eene rivier vele uitmondigen of eene *delta* hebbe.

» Doch bij de Merwe heeft datgene, hetwelk algemeen als verderfelijk wordt erkend, op eene bijzondere wijze plaats, welke nog veel meer dan anders het schadelijke van zulk een uitloop aanwijst. De *delta* namelijk bevindt zich niet aan den mond van de Merwe, maar *zijdelings* in dezelve. Het water van de Merwe ontlast zich niet door drie of vier, maar door een *doolhof* van killen, welke elkander op vele wijzen doorsnijden. Het noodzakelijk gevolg van dezen stand van zaken is, *verlanding*, zoowel van de gewezen hoofdrivier, als van hare menigvuldige takken, *gebrekkige afvoer van water en ijs*, en daaruit voortkomend *gevaar voor de aanpalende landen*. De rivierkundigen van vroegeren en lateren tijd, hoezeer hunne gedachten over andere zaken mogen verschillen, zijn het eens over *dezen bedenkelijken toestand van de Merwe*. 's GRAVESANDE, WITTICHIUS, CRUQUIUS, LULOFS, BOLSTRA, BRUNINGS, KRAIJENHOFF, zoo wel als de inspecteurs-generaal BLANKEN en GOUDRIAAN stemmen toe, dat de Merwe niet in haren tegenwoordigen (1821) toestand mag gelaten worden. Ook de regeerders van de steden langs Maas en Merwe, en Dijkgraaf en Hoogheemraden van den Alblasserwaard waren voorheen van oordeel, dat de Merwe en Killen zich in *eenen bedenkelijken toestand* bevonden en dat men hen *niet* aan de werking der natuur behoorde over te laten."

Het was naar het gevoelen der rivier-commissie van 1821 klaarblijkelijk, dat wanneer de Nieuwe Merwede eenmaal was daargesteld, de afvoer van water en ijs naar het Hollandsch diep *oneindig* zou zijn verbeterd. De weg toch die het water heeft af te leggen naar het Hollandsch diep is veel korter, en de ebben dalen er lager.

Dijkgraaf en Hoogheemraden van den Alblasserwaard stemden reeds in 1733 deze waarheid toe; immers zeggen zij met zoo vele woorden in een meermalen aangehaald rekest aan de Staten van Holland, *dat het Bergsche veld veel lager en digter bij zee is dan de Merwede*.

Is de Nieuwe Merwede tot stand gebracht, dan zal het water, in plaats van door veelvuldige takken die van tijd tot tijd verdroogen, verlanden, somtijds verdiepen, en in allen geval aan veranderingen onderhevig zijn, door eene meer normale rivier eenen *vrijeren* afvoer vinden.

(2) » De ijssdammen, die nu (1821) *schier elken winter bij den aanvang van de vorst de killen verstoppen*, en de bovenwaarts gelegen districten in het *grootste* gevaar brengen, zouden zoo

(1) Rivier-commissie 1821, bladz. 273.

(2) Rivier-commissie 1821, bladz. 279.

al niet geheel weggenomen, echter merklijk verminderd worden. Het water hetwelk nu (1821) door vele *ondiepe killen* en de Oude Merwe wordt afgevoerd, zal dan langs eenen enkelen riviertak stroomen, en dien ongetwijfeld *dieper* uitschuren."

Na eene aandachtige overweging van al wat over deze gewigtige stoffe is geschreven, en na alle redenen die voor het een of ander gevoelen konden pleiten, in aanmerking te hebben genomen, is de rivier-commissie van 1821 gekomen tot het besluit, dat de daarstelling der Nieuwe Merwede voor het belang van den waterstaat allezins nuttig en wenschelijk moet geacht worden.

De veelvuldige geschriften, memorien en adviezen over deze zaak wereldkundig gemaakt, hebben gestrekt om alle de zwarigheden, welke tegen dit ontwerp konden worden bijgebracht, in een helder licht te plaatsen en hebben de commissie van 1821 in staat gesteld, de noodige kennis van zaken te verkrijgen, ten einde in dit opzigt haar oordeel te regelen.

Voorgelicht door de rivier-commissie van 1821, en door een tal van in druk en in schrift bekend geworden memorien, heeft de rivier-commissie, ingesteld bij Koninklijk besluit van 7 Julij 1828, n°. 47, het eenigzins gewijzigd ontwerp eener Nieuwe Merwede voorgestaan, dat thans in uitvoering is.

Ook deze commissie zal wel als geheel onpartijdig te beschouwen zijn; daarom ontleenen wij aan haar rapport het navolgende. (1)

De commissie van 1828 maakt de voorafgaande aanmerking, dat uit het rapport der commissie van 1821 volledig blijkt, » dat er geen twijfel kan bestaan omtrent de voorname oorzaken van het bederf onzer rivieren en het gevaarvolle van haren tegenwoordigen toestand, doch tevens dat daarbij volmondig wordt erkend, hoe daartegen geen volkomen redmiddel kan worden bedacht, maar *alleen middelen ter verbetering en leniging*, zoo dat dan ook de groote voorgedragene ontwerpen niet zullen kunnen strekken, om de voorname oorzaken van dezen gevaarlijken staat van zaken geheel weg te nemen; maar integendeel, dat de fysieke toestand van ons land, in verhouding tot de rivieren, van dien aard is, dat niet alle vrees voor dijkbreuken en overstromingen kan worden weggenomen; maar hoogwater, ijsdammen en ijsgang ons wel altijd op vele punten zullen blijven bedreigen. Zij beschouwde dat de door de commissie van 1821 aangeprezen werken, geraamd op f 18,000,000, wel niet anders dan als palliativen kunnen worden beschouwd, en waarvan het volledig effect dan toch slechts niet meer dan als zeer waarschijnlijk kan worden aangemerkt en die, wat sommige betreft, nog altijd van bijzondere omstandigheden afhankelijk zijn."

Overgaande tot het ontwerp der afdamming van de Oude Merwede en het vormen eener Nieuwe Merwede, volgens het plan van BLANKEN, merkt de commissie van 1828 op (2) » dat dit ontwerp door velen met ijver werd voorgestaan en door anderen niet minder hevig bestreden, immers zóó en in dier voege als het door BLANKEN was voorgesteld."

» Ondertusschen stemt de commissie van 1828, aan die van 1821 gaarne toe, dat de staat der Beneden Merwede en de gebrekkige afvoer van water langs dezelve van dien aard zijn, dat eene verbetering daaromtrent als allezins wenschelijk is te achten, en ook zij deelt geheel in het gevoelen van wijlen den beroemden inspecteur-generaal BRUNINGS, dat namelijk eene rivier aan welke zijdelings, door eenen zoo vermogenden sprank als de Oude Wiel, langs eenen korteren weg zulk een aanmerkelijk gedeelte van haar water onttrokken wordt, wier zanden zoo levendig en beweeglijk zijn dat zij, bij de geringste vertraging der snelheid, zich nu hier, dan daar verplaatsen, en die daarenboven in haren loop met opkomende vloed te worstelen heeft, niet anders dan ten uiterste wanstaltig in hare bedding en oevers zijn kan.

(1) Verslag over de openbare werken 1854, blad. 109.

(2) Verslag over de openbare werken 1854, blad. 127.

De commissie van 1828 (1) wil het ontwerp der Nieuwe Merwede van BLANKEN niet verwerpen hebben; » integendeel zij neemt gaarne het hoofdenkbeeld daarvan aan, en zulks te meer, daar zij vermeent dat het, wel en met behoedzaamheid uitgevoerd, allezins is te verdedigen, en eene verbetering van de rivier zelve kan teweeg brengen, die allezins wenschelijk is.»

» Zij verklaart zich vóór het vormen eener Nieuwe Merwede, met die wijziging nogtans in het plan van BLANKEN, dat de Oude Merwede niet zal worden afgedamd, maar geheel open gelaten; dat de kil het Biesbosch mede geheel onveranderd zal blijven en de kapitale waaier-schutsluis op de Hoogkil zal worden weggelaten; dat de killen, die in de rigting der geprojecteerde Nieuwe Merwede liggen, van lieverlede uitgediept en tot afvoer van water zouden kunnen worden geschikt gemaakt, en te gelijker tijd die andere killen beteugeld, om, wanneer de enkele riviertak genoegzaam bekwaam zal zijn, geheel te worden gedigt.»

De commissie van 1828 » beoogt daarbij verder eene geregelde waterverdeling tusschen de twee takken der rivier, die alsdan bestaan zullen, en dat te dien einde aan den kop van den Ouden Wiel of daaromtrent, een punt van separatie zou moeten aangelegd worden, wijl alsnu de dijk niet bij Hardinxveld zal aansluiten; welke waterverdeling zoodanig zou moeten worden geregeld, dat de Oude Merwede het water, dat thans van de onverdeelde boven-rivier langs haar afstroomt, behoude, of zelfs iets meer aan haar gelaten worde, ten einde de diephouding en de scheepvaart, die op haar plaats heeft, te bevorderen; dat vervolgens de sluiting van het punt van separatie tot aan de Bergsche vaart moet worden bewerkstelligd, zonder hoogen dijk; dat de Bakkerskil moet worden gesloten, aldaar eene schutsluis aangelegd, of die van Werkendam in behoorlijken staat gebragt, zoo als in het ontwerp der commissie van 1821 is opgegeven, tot behoud der gemeenschap tusschen de onverdeelde Merwede en de landen van Altena, de Langstraat, Geertruidenberg, enz.; terwijl overigens de Nieuwe Merwede met alle omzigtigheid en na voorafgaande speciale opnemingen zal kunnen worden voorbereid en tot stand gebragt, alles zoo als naar de omstandigheden de uitschuring zal blijken te vorderen, en hetwelk de commissie vermeent dat niet verder zal behoeven te worden beschreven, maar gerust aan de uitvoering van deskundigen kan worden overgelaten.»

De commissie van 1828 meent: » dat zoodanige vorming van eenen bepaalden nieuwen riviertak, in plaats van de onbeheerde afstroming van het water door de killen, en zonder benadeeling niet alleen, maar tevens met bevordering der bevaarbaarheid van den ouden tak, eene wezenlijke verbetering van de rivier zelve zal zijn, tot verruiming van den benedenmond en het uitbrengen van een der takken zeewaarts, en alzoo ter verkrijging van eenen meer geregelde afvoer van water en ijs, die den grond kan leggen om meer bovenwaarts achtervolgens verbeteringen te bewerkstelligen, waartoe op de rivier de Waal geene mindere noodzakelijkheid dan op andere riviertakken bestaat.»

De commissie van 1828 is van gedachte » dat op die wijze het nuttige doel, hetwelk de commissie van 1821 zich heeft voorgesteld, op eene geschikte en doelmatige wijze zal worden bereikt, zonder dat de Oude Merwede zal behoeven te worden afgedamd, waardoor dus alle bedenkingen die tegen het ontwerp, zoodanig als het door wijlen den inspecteur-generaal BLANKEN, of door laatstgenoemde commissie was voorgedragen, van zelf zullen komen te vervallen, en dus niet verder zullen behoeven te worden behandeld.»

De commissie van 1828 » maakt dan ook geene zwaarigheid, om voor het vormen eener nieuwe Merwede, in dier voege als door haar in korte of in hoofdtrekken is ontwikkeld, te adviseren.»

Ziedaar het oordeel van twee geheel onpartijdige commissien, reeds meer dan dertig jaren geleden uitgebragt, over een ontwerp, dat naar de voorstellen der commissie van 1828, sinds een tiental jaren is ondernomen, en zoo als wij hierboven hebben aangetoond, aanvankelijk zoo goed voldoet, als van zijn nog onvoltooiden toestand kan verwacht worden.

(1) Verslag over de openbare werken 1854, blad. 128.

Zal men nu andermaal commissien in het leven roepen om te beoordeelen, wat den toets van zooveel en zoo langdurig onderzoek heeft doorgestaan?

De ondergeteekenden zijn overtuigd, dat ook zij een geheel onpartijdig onderzoek hebben gedaan; zij schroomen geen nieuw onderzoek van wezenlijke deskundigen, maar zien daarin geen nut, en voorzien daarvan geene andere uitkomst, dan dat alles wederom op losse schroeven wordt gezet, en het tijdperk van redeneren wederom geopend, dat sinds 1809 tot 1850 heeft voortgeduurd, tot dat eindelijk een tijdperk van handelen intrad.

Buitendien werd, bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 3 September 1861, n°. 125a, 3de afdeeling, reeds te kennen gegeven, dat de Koning besloten had, dat met de ontworpen en ondernomen vorming eener nieuwe Merwede en de daarmee in verband staande werken, krachtig zou worden voortgegaan. Waartoe zou nu eene nieuwe Commissie dienen?

Zij zou alleen strekken, om den staat van verwarring en onzekerheid weder in het leven te roepen, die eene halve eeuw verslond, eer handen aan het werk werden geslagen; wij moeten dit ten stelligste ontraden, en op het behouden der genomen beslissing ernstig aandringen.

Buitendien wij herzeggen het met de riviercommissie van 1821: (1)

» Het is ijdel dat men meent, rivieren te zullen kunnen herscheppen en aan dezelve zulk eene gesteldheid te kunnen geven als door welke men, voor het vervolg *verzekerd* zoude zijn tegen den terugkeer van de rampen die men begeert voor te komen."

*Plan van den heer
Laane.*

§ 7. JAN WILLEM LAANE, koopman te Steenberg, gaf, bij een door hem ingediend adres, te kennen, dat de groote overstromingen van het land van Maas en Waal hem hadden doen nadenken, het middel te vinden om dergelijke onheilen te voorkomen.

Hij heeft daarvoor een plan uitgedacht, niet alleen om evengenoemde landstreek voor overstromingen te behoeden, maar om bovendien nog vele verbetering te brengen voor de scheepvaart op de Maas, en vele onvruchtbare heidegronden door besproeiing in rijke bouwlanden te herscheppen.

Met overlegging van dat plan, verzocht hij den Minister hem de concessie te verleen om met ondersteuning van het Gouvernement, dat nuttige werk te mogen daarstellen.

Zijn plan bestaat in het afvoeren van het water door een te graven kanaal, gaande van beneden Nijmegen door het land van Maas en Waal, met een nedergaanden koker van 5 el vierkant tot beneden den bodem van de Maas, door een tunnel onder die rivier, en met een opgaanden koker weder in een te graven kanaal tot aan de Zuid-Willemsvaart, en daar onder door, in een kanaal door de heidegronden tot in de Oosterschelde te Bergen op Zoom.

Aan de Maas en aan de Zuid-Willemsvaart, zou het nieuwe kanaal voor de scheepvaart door sluizen gemeenschap hebben met die rivieren.

Hierdoor, zegt de ontwerper van dit plan, kan al de schade worden hersteld, welke het Belgische irrigatiekanaal aan de scheepvaart van de Maas en aan de Zuid-Willemsvaart toebrengt, en kunnen de heidegronden van Noordbrabant vruchtbaar gemaakt worden, enz.

Daar men eenige dagen vooruit, zoo zegt hij al verder, berigt kan hebben van het hoog afkomende water, kan men ook vooruit het water tot een lager stand aftappen, door het in de watergangen en slooten van de heide te laten loopen.

De capaciteit van de kokers en tunnels en van het kanaal, moeten natuurlijk in verhouding zijn met de hoeveelheid door te laten water, noodig om iedere overstroming onmogelijk te maken.

Door die aftapping wordt ook de ophooping tegengegaan van het ijs op de uiterwaarden, de rivier blijft binnen hare oevers, en maakt niet meer ijs, dan voor zoo ver die strekken;

(1) Verslag rivier-commissie van 1821, bladz. 120.

aan het ijs wordt tijd gegeven broos te worden, en aan de rivier, zich er van op eene regelmatige wijze te ontdoen, enz.

Het denkbeeld om de rivieren te ontlasten door een kanaal van Nijmegen naar Bergen op Zoom, met duikers onder door de Maas en de Zuid-Willemsvaart, en dit kanaal tevens voor de scheepvaart en irrigatie te doen dienen, is niet aannemelijk.

§ 8. A. WIJNEN, vroeger vrachtschipper op den Rijn, thans koffijhuishouder te Gorinchem onderwierp den Minister de volgende beschouwingen:

*Beschouwingen van
A. Wijnen.*

Hij meent zich in Januarij 1861, bij de verzorging der noodlijdenden te Brakel en Poederroijen en bij de doorbraak door Zuilichem, verdienstelijk te hebben gemaakt; en de feitelijke gebeurtenis dat door laatstgenoemde doorbraak, de heerlijkheden Dalem, Vuren en Herwijnen zijn gered, heeft hem op het denkbeeld gebragt, om door aftapping der rivier op de meest gevaarlijke punten, die streken voor overstroming te beveiligen, en slechts zoo veel water in te laten, als noodig is om de dijken te ondersteunen en voor doorbraak te bewaren.

Hij wil daartoe in de dijken langs de Maas, Waal en Lek aanleggen een genoegzaam aantal *hechte, stevige en volumineuse* duikers, en wel ter plaatse der gewoonlijk meest bedreigde punten.

Hij zegt toe te stemmen, dat hierdoor wel een aanzienlijk getal polders zouden worden belast en geïnnundeerd, doch dat het vloedwater, door middel van het stoomvermogen, gemakkelijk weer naar de rivier zou kunnen worden teruggevoerd, en de achtergelaten slib veel voordeel zou geven; en mogt een enkel akker in dat voordeel niet deelen, die zwaarigheid, in vergelijking van de grootere rampen, weinig zou deeren.

Het denkbeeld, om het overtollige water der rivieren op de landen te laten, in plaats van het daarnit zoo veel mogelijk te keeren, is meermalen geopperd, doch ook altijd om de daartegen bestaande onoverkomelijke zwaarigheden verworpen.

Deze zwaarigheden zijn voornamelijk: dat het verwerpelijk is, moedwillig jaarlijks eene kunstmatige en zekere overstroming te veroorzaken, in plaats van eene natuurlijke, die slechts zelden voorvalt; dat die kunstmatige inundatie de rivier slechts zeer weinig zou kunnen ontlasten, omdat de binnenslands gelegen woningen en dorpen niet gedoogen, het water tot eenige belangrijke hoogte in te laten; dat daarbij de gemeenschap tusschen die woningen en dorpen zou gestremd zijn; en om geene meerdere zwaarigheden op te sommen, dat daar het onmogelijk is, vooral bij ijsgang, de juiste plaatsen te bepalen waar de meest bedreigde punten zijn, en waar dus de duikers moesten worden gemaakt, die duikers te zeer zouden moeten worden vermenigvuldigd, en om goed te werken van buitengewoon vermogen en sterkte zouden moeten zijn, terwijl daarenboven *overal* stoommachines zouden moeten worden gemaakt, om het kunstmatig ingelaten water op zijnen tijd weder kwijt te raken; zoodat het plan op zich zelf, te groote kosten zou na zich slepen.

Wij achtten dit weinige genoeg om den Minister te doen zien, dat dit denkbeeld niet practisch genoeg was, om in nadere overweging genomen te worden.

Het tweede gedeelte van het verzoek van den heer WIJNEN bevat veel betere denkbeelden.

Hij acht het verzwaren en verhoogen van dijken minder noodzakelijk, dan het verbeteren der rivieren door kribben en *inschrenking*, waarmede hij vernaauwing bedoelt.

Onze rivieren zijn op vele plaatsen te wijd; hij haalt als voorbeeld aan de verbetering der rivier van Hardinxveld tot Dordrecht, en hij meent dat ditzelfde op de Waal tot Lobith kon gedaan worden.

Wij zijn het in deze zijne eenvoudig voorgedragen redenering geheel met hem eens, doch moeten er bijvoegen, dat hij daarmede geen nieuw middel aangeeft, want dat sinds tien jaren geheel en al in dien geest gewerkt wordt.

De verzoeker doet in zijn adres geene bepaalde vraag, en wij namen alzoo de vrijheid den

Minister te raden, den adressant te kennen te geven, dat hij voor de in deze zaken betoonde belangstelling dank wordt gezegd.

§ 9. Gedeputeerde Staten van Zuidholland droegen aan den Koning eene resolutie voor, tot het vaststellen van eene tafel der dijken voor de Vijfheerenlanden.

Tafel der dijken in Zuidholland.

Hiertegen kwam het collegie van dijkgraaf en hoogheemraden van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe in verzet.

Ons onderzoek leverde de uitkomst op, die wij hier kort mededeelen.

Voor de Vijfheerenlanden werd voorgesteld:

§ 10.

ZUIDER-LEKDIIK	Hoogte van de kruin boven A.P.	Afstanden	Daling van ieder gedeelte	Kruinsbreedte van den dijk.	Dosseringen.	Binnenbermen boven A.P.	Kruinsbreedte van den berm.	Dossering van den berm.
Bij het fort aan den Diefdijk	el. 7.40	el.	el.	Overal 5.00 el met eene ton- ronde van 0.10 el.	Buiten 2 op 1. Binnen 1½ op 1.	el. 4.40	Overal 7.50 el.	Overal 2 op 1.
Aan den Rooden Leeuw	7.00	3600	0.40			4.00		
Aan de Wilhelmina-sluis	6.70	4200	0.30			3.70		
Te Leksmund.	6.30	6200	0.40			3.30		
Bij dijkpaal n ^o . 17 onder Kersbergen, tegenover de Horden . .	6.30	2000	waterpas.			3.30		
Aan den Zouwendijk te Ameide	6.00	3400	0.30			3.00		
Te zamen.		19400	1.40					

De Minister verlangde van ons te vernemen, of tegen deze afmetingen bij ons bezwaren bestonden.

Tegen deze voorgestelde tafel van den Zuider-Lekdijk, kwam het collegie van dijkgraaf en hoogheemraden van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe in verzet, bij een adres aan den Koning, en door den Minister, bij kantbeschikking van 12 Februarij 1862, n°. 36,

3de afdeeling A, ten verfolge op den brief van den 31sten Januarij 1862, n°. 217, 3de afdeeling, W, om berigt en raad aan ons toegezonden.

Wij konden ons rapport op beide deze stukken te zamen vatten.

I. De hoogte.

Tot eene rigtige beoordeeling der voorgestelde hoogten, vooral in het belang van den tegenover liggenden *Noorder-Lekdijk*, hebben wij tegenover elk der aangegeven punten de hoogten van laatstgenoemden dijk doen opgeven.

De uitslag dier opgaven kan, vergeleken met de voorgestelde hoogten van den *Zuider-Lekdijk*, gezien worden uit de volgende tafel:

NOORDER-LEKDIIJK.	Noorder-Lekdijk boven A.P.		Zuider-Lekdijk boven A.P.
	Volgens opneming 10 Februarij 1860 in ellen.	Volgens plan van verbetering in ellen.	Voorgestelde hoogte in ellen.
Bovendams.			
Tegenover het fort aan den diefdijk . . .	7.12	7.90	7.40
Tegenover den Rooden Leeuw	7.01 ⁵	7.56 ⁵	7.00
Tegenover de Wilhelmina-sluis	7.23	”	6.70
Benedendams.			
Tegenover Leksmond	6.72	6.74	6.30
Tegenover Kersbergen	6.07	6.56	6.30
Tegenover den Zouwendijk te Ameide	6.01 ⁵	6.39 ⁵	6.00

In den tegenwoordigen toestand zou de staat van zaken dus worden als volgt:

	Noorder-Lekdijk lager dan de Zuider-Lekdijk.	Noorder-Lekdijk hooger dan de Zuider-Lekdijk.
Bij het fort aan den Diefdijk	0.28 el.	"
Bij den Rooden Leeuw.	"	0.015 el.
Bij de Wilhelmina-sluis	"	0.53 "
Bij Leksmont	"	0.42 "
Bij Kersbergen	0.23 el.	"
Bij Ameide	"	0.015 "

Wanneer het plan van verbetering van den Noorder-Lekdijk werd uitgevoerd, zou de staat van zaken worden als volgt:

	Noorder-Lekdijk lager dan de Zuider-Lekdijk.	Noorder-Lekdijk hooger dan de Zuider-Lekdijk.
Bij het fort aan den Diefdijk	"	0.50 el.
Bij den Rooden Leeuw.	"	0.565 "
Bij de Wilhelmina-sluis	"	0.53 "
Bij Leksmont	"	0.44 "
Bij Kersbergen	"	0.26 "
Bij Ameide	"	0.395 "

Hieruit blijkt, dat wanneer de voorgestelde hoogten voor den Zuider-Lekdijk werden goedgekeurd, er in den tegenwoordigen toestand twee gedeelten zouden zijn, waar de *Noorder-Lekdijk* lager zou worden dan de *Zuider-Lekdijk*, en wel die, waarvan de hoofdpunt n zijn:

Bij het fort aan den Diefdijk. 0.28 el,
en bij Kersbergen. 0.23 el.

Daar het nu door alle tijden heen is vastgehouden, dat het ter beveiliging van de landstreek achter den Noorder-Lekdijk gelegen, volstrekt gevorderd wordt, dat de *Noorder-Lekdijk* hooger en sterker zij dan de *Zuider-Lekdijk*, zoo namen wij de vrijheid op dien toestand te wijzen, dewijl de voorgestelde hoogte voor den Zuider-Lekdijk, in gezegd belang, verandering behoeft,

Alleen wanneer het plan tot verbetering van den *Noorder-Lekdijk* mogt doorgaan, zou in de voorgestelde hoogte voor den *Zuider-Lekdijk* kunnen worden berust.

Dit plan is, meenen wij, bij de Gedeputeerde Staten van Utrecht in behandeling. Wat de hoogte aangaat, stelden wij alzoo de volgende tafel voor:

	NOORDER-LEKDIJK BOVEN A.P.		ZUIDER-LEKDIJK BOVEN A.P.	
	Volgens opneming van 10 Febr. 1862.	Volgens het plan van verbetering.	Volgens voorstel van Gedeputeerde Staten.	Gewijzigd voorstel der inspecteurs.
	El.	El.	El.	El.
In delijn van het fort aan den Diefdijk.	7.12	7.90	7.40	7.10
Idem van den Rooden Leeuw .	7.01 ⁵	7.56 ⁵	7.00	7.00
Idem van de Wilhelminasluis .	7.23		6.70	6.70
Idem te Leksmond	6.72	6.74	6.30	6.30
Idem te Kersbergen	6.07	6.56	6.30	6.05
Idem te Ameide	6.01 ⁵	6.39 ⁵	6.00	6.00

II. De kruinsbreedte.

Hieromtrent hebben dijkgraaf en hoogheemraden van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe te kennen gegeven:

1°. Dat het voorstel van het bestuur der Vijfheerenlanden, waarmede Gedeputeerde Staten van Zuidholland zich hadden vereenigd, om de kruin der dijken geene mindere breedte te geven dan 5 el, in strijd is met het door het collegie van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe gedane voorstel, om die breedte te bepalen op 5.50 el.

2°. Dat zij daartegen protesteren, omdat, zoo al eene kruinsbreedte van 5 el voor de sterkte voldoende kan zijn, wanneer het dijksligchaam sterk genoeg is, dit niet het geval is bij de dijken der Vijfheerenlanden, die slechts eene buitendossering hebben van 2 op 1, en eene binnendossering van 1½ op 1, en daarbij geene mindere kruinsbreedte dan 5.50 el behoort te worden voorgeschreven.

3°. Dat vroeger, waar het terrein het toeliet, zelfs 6 el gevorderd werd, en dat de Noorder-Lekdijk in 1827 op vele plaatsen is gebragt op eene kruinsbreedte van 6 el, met wederzijdsche dosseringen van 3 op 1.

4°. Dat art. 187 van het reglement voor den Alblasserwaard met Arkel heden de Zouwe, en art. 188 van het reglement voor de Vijfheerenlanden, hun oorsprong verschuldigd zijn aan de vrees, dat door de mindere sterkte van de dijken in de Vijfheerenlanden, het hoogheemraadschap van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe. onophoudelijk in gevaar zou worden gebragt.

5°. Dat het collegie van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe gedacht had, in de vaststelling van eene tafel der dijken door Gedeputeerde Staten, eenen voldoende waarborg te vinden, doch dat die waarborg, door de vaststelling van de thans voorgestelde tafel der dijken, gebleken was van weinig beteekenis te zijn.

6°. Dat bij de voorgestelde tafel der dijken geheel was over het hoofd gezien, de Noorder Lingedijk van den Horn onder Leerdam tot den Arkelschen dam, hetwelk onvermijdelijk bij die tafel behoort te worden geregeld.

Dijkgraaf en hoogheemraden van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe besluiten hun adres aan den Koning, door Z. M. te verzoeken, de door Gedeputeerde Staten van Zuidholland gevraagde goedkeuring niet te verleenen.

Wat de kruinsbreedte aangaat, gaven wij de voorkeur aan het verlangen van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe, om die te bepalen op 5.50 el, vooral om reden dat, daar die kruinsbreedte door den Alblasserwaard is aangenomen, zij nutteloos zou zijn, wanneer ze ook niet door de Vijfheerenlanden werd aangenomen, daar de dijken van den Alblasserwaard, gezamenlijk met de dijken der Vijfheerenlanden, tot bescherming van den geheelen ring der beide hoogheemraadschappen moeten dienen.

In het zoo even sub 6°. vermelde, meenden wij dat dijkgraaf en hoogheemraden van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe volkomen gelijk hadden.

De tafel der dijken behoort met de voor te schrijven afmetingen van den Noorder Lingedijk aangevuld te worden.

III. Dosseringen en binnenbermen.

Op de afmetingen der voorgestelde dosseringen en binnenbermen, hadden wij geene aanmerkingen.

Wij namen alzoo de vrijheid den Minister te raden :

1°. aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland te kennen te geven, dat de voorgestelde tafel der dijken voor de Vijfheerenlanden, zoo als die is liggende, door Zijne Excellentie op de boven ontwikkelde gronden, niet aan den Koning ter goedkeuring kon worden voorgedragen, en dat zij worden verzocht, die tafel te wijzigen naar de beginselen, hierboven door ons ontwikkeld.

2°. aan het collegie van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe te kennen te geven, dat naar aanleiding van het door dat collegie ingediend adres, de noodige pogingen worden aangewend, om de tafel der dijken voor de Vijfheerenlanden zoodanig te doen wijzigen, dat hunne bezwaren daardoor zooveel mogelijk kunnen worden opgeheven.

Naar aanleiding van dit rapport, deelde de Minister aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland mede, dat er bezwaren bestonden tegen de afmetingen der dijken van de Vijfheerenlanden, zoo als die door dat bestuur waren vastgesteld, en werden Gedeputeerde Staten uitgenoodigd hunne resolutie te wijzigen.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland konden zich daarmede niet vereenigen, en bleven op de goedkeuring hunner resolutie aandringen.

De Minister daarop ons nader advies gevraagd hebbende, hadden wij de eer Zijner Excellentie te antwoorden, dat wij bij ons hiervoren omschreven rapport te kennen gaven, dat, wat de kruinsbreedte aanging, wij de voorkeur gaven aan het verlangen van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe ad 5.50 el, vooral om reden dat, daar die kruinsbreedte door den Alblasserwaard is aangenomen, zij nutteloos zou zijn, wanneer ze ook niet door de Vijf-

heerenlanden werd aangenomen, daar de dijken van den Alblasserwaard, gezamenlijk met de dijken der Vijfheerenlanden, tot bescherming van den geheelen ring moeten dienen; dat dit nog steeds ons gevoelen bleef, hoewel wij gaarne met den hoofdingenieur erkenden, dat de positie van de Vijfheerenlanden daardoor niet benijdenswaardig is; maar dat kan de waarheid niet omverwerpen, dat wanneer slechts één deel, al is het ook het grootste deel eener omringing, dijken heeft met 5.50 el kruinsbreedte, en het andere deel dier omringing slechts 5.00 el, dat dan die 50 duim meerdere kruinsbreedte van dat grootste deel, als nutteloos moet worden beschouwd.

Had de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe de kruinen zijner dijken bepaald op de breedte van 5 el, wij zouden er vrede mede hebben gehad, en hadden dan ook het voorstel der Vijfheerenlanden kunnen goedkeuren; doch nu de Alblasserwaard verder is gegaan, en dit waterschap, zoo als de hoofdingenieur dit teregt aanmerkt, zich de grootste offeringen getroost, om zijne rivierwaterkeeringen ongemeen te versterken, zien wij geene grondige redenen, waarom dit voorbeeld niet door de Vijfheerenlanden zou worden gevolgd.

De geheele omringing dient dezelfde kruinsbreedte te hebben, dat is rationeel; hetzij dit 5 el of 5.50 el worde, beide breedten zijn voldoende, maar de breedste bepaling is zeer zeker de beste, en daarom geven wij haar natuurlijk de voorkeur; te meer, daar het voorstel daartoe uit den boezem van het grootste deel der geheele omringing gekomen is.

Het groote struikelblok is in dit geval voor de Vijfheerenlanden, de meerdere kosten.

Wij vermeenden daartoe in overweging te moeten geven, te trachten tot de volgende verdeling der kosten te komen:

a. aan de Vijfheerenlanden op te leggen, de volle onkosten eener verbreding tot 5 el;

b. de kosten der 50 duim meerdere verbreding, die voornamelijk door den Alblasserwaard verlangd wordt, te slaan over de beide waterschappen, en dus gezamenlijk te betalen.

Onder zoodanige naar ons gevoelen billijke overeenkomst, zou de kruinsbreedte overal op 5.50 el bepaald kunnen blijven.

Wat aangaat de Noorder-Lingedijk, bleven wij bij ons gevoelen volharden, dat daar deze dijk, even als de Diefdijk, tot de geheele omringing behoort, de tafel der dijken ook daarmede behoorde aangevuld te worden.

De hoofdingenieur ondersteunde zelf met warmte, die waterkeering verhoogd te zien tot gelijk de kruin van den Zuider-Lingedijk. Wij gaan zoo ver niet, en verlangen alleen, dat deze dijken, volgens aan de belanghebbende overgelaten voorstellen, in de tafel der dijken van de geheele omringing begrepen worden.

Wij kunnen ons daarom, tot zekere grenzen, wel vereenigen met het denkbeeld van den hoofdingenieur, dat de meerdere kosten mogen worden omgeslagen, niet alleen over de Vijfheerenlanden, maar over *al* de landen binnen den gemeenschappelijken ring besloten; doch slechts in zooverre, dat de hierbedoelde meerdere kosten begrepen worden te bedragen, het verschil tusschen de voorgestelde en verder voor te stellen afmetingen van de Vijfheerenlanden, met die van den wensch van den Alblasserwaard.

Wat eindelijk nog betreft de hoogte van den Zuider-Lekdijk, bleven wij bij ons vroeger uitgedrukt voorstel.

Mogten ze ook al door de Vijfheerenlanden en door den Alblasserwaard krachtig, en op voor hun belang zelf goede gronden, worden bestreden, — te hooge belangen zijn daaraan verbonden, om daarin iets toe te geven.

Ons oordeel was derhalve, dat in het verlangen van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, — om het door hen voorgestelde besluit ongewijzigd aan de goedkeuring van den Koning te onderwerpen, — door den Minister niet kon worden getreden, en wij stelden tot schikking dezer zaak voor, door Gedeputeerde Staten onderhandelingen te doen openen, om de meerder gevorderde kosten, onder de hierboven aangewezen grenzen, door de beide waterschappen gezamenlijk te doen dragen.

De Minister stelde Gedeputeerde Staten van Zuidholland hierop in kennis van ons rapport, en deelde hun mede, dat de resolutie van dat collegie, gelijk ze ligt, niet aan den Koning ter goedkeuring kon worden voorgedragen, met uitnoodiging tevens om ze te wijzigen, en ten aanzien der hoogere kosten, eene schikking op den aangegeven voet te bevorderen.

Gedeputeerde Staten bleven echter volharden in de aangevoerde bezwaren, tegen eene wijziging in hun besluit omtrent het vaststellen van de tafel der dijken voor de Vijfheerenlanden.

Onder overlegging der ingewonnen berigten van dijkgraaf en hoogheemraden van de Vijfheerenlanden en van den Ablasserwaard met Arkel beneden Zouwe, alsmede van den hoofd-ingenieur in Zuidholland, verklaren Gedeputeerde Staten zich geheel te vereenigen met de zienswijze van den hoofd-ingenieur, omtrent de kruinsbreedte van enkele vakken van den Zuider-Lekdijk onder Everdingen en Hagestein, alsmede met zijne beschouwingen omtrent den Noorder-Lingedijk.

Wij werden dien ten gevolge door den Minister uitgenoodigd, op de verschillende punten, behandeld in den brief van Gedeputeerde Staten te dienen van berigt en raad.

De rapporten der beide bovengenoemde dijksbesturen en de zienswijze van den hoofd-ingenieur, waardoor Gedeputeerde Staten in hunne bezwaren zijn versterkt, nagaande, kwamen in het kort op het volgende neder:

1. *Ablasserwaard met Arkel beneden de Zouwe.*

Dijkgraaf en hoogheemraden brengen in herinnering, het belang dat er voor den Ablasserwaard bestond, om de landen, gelegen tusschen de Lek en Merwede tot één hoogheemraadschap te vereenigen.

De Ablasserwaard meende, dat aan de versterking der dijken van eenige districten der Vijfheerenlanden niet de noodige zorg werd besteed, en wenschte daarom aandeel in het beheer daarover te bekomen, maar was ook tevens bereid een gedeelte der kosten te dragen.

Dat verlangen en die zienswijze werden door Gedeputeerde Staten gedeeld, doch talrijk waren de bezwaren, die daartegen door de Vijfheerenlanden werden opgeworpen.

Dit had ten gevolge, dat de zoo wenschelijke vereeniging tot één hoogheemraadschap tusschen Lek en Merwede niet geschiedde, maar dat door de Staten van Zuidholland besloten werd tot twee vereenigingen, die van de *Vijfheerenlanden* en die van den *Ablasserwaard met Arkel beneden de Zouwe*, met het stellen van eenen waarborg voor eene behoorlijke versterking en verdediging der dijken, in de bepaling van art. 188 van het reglement voor de Vijfheerenlanden en van art. 187 van dat voor den Ablasserwaard met Arkel beneden de Zouwe.

Bij die artikelen is voorgeschreven, dat door Gedeputeerde Staten, onder goedkeuring des Konings, eene tafel zal worden vastgesteld, aanwijzende de afmetingen waarop de dijken en verdedigingsmiddelen moeten worden gebragt en gehouden.

Thans, zoo zeggen dijkgraaf en hoogheemraden, nu er uitvoering aan dat voorschrift zal worden gegeven, oppert men het denkbeeld, om door den Ablasserwaard met Arkel beneden de Zouwe een gedeelte te laten dragen van de kosten.